

SZAKDOLGOZAT

Czirják Balázs

vidékfejlesztési agrármérnök szak

Gödöllő

2024

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
Szent István Campus
Vidékfejlesztés és Fenntartható Gazdaság Intézet
Vidékfejlesztési Agrármérnök Szak

Egy VP2-6.1.1-16 Fialtagazda pályázat eredményességének vizsgálata egy adott gazdaság példáján

Belső konzulens: Dr. Rákóczi Attila
egyetemi adjunktus
c. főiskolai tanár

intézete/tanszéke: Vidékfejlesztés és Fenntartható
Gazdaság Intézet, Vidék- és Területfejlesztési Tanszék

Készítette: Czirják Balázs
IXVOEV

Gödöllő
2024

NYILATKOZAT

a szakdolgozat nyilvános hozzáféréséről és eredetiségéről

A hallgató neve: Czirják Balázs
A Hallgató Neptun kódja: IXVOEV
A dolgozat címe: Egy VP2-6.1.1-16 Fiatalgazda pályázat
eredményességének vizsgálata egy adott gazdaság
példáján.
A megjelenés éve: 2024
A konzulens intézetének neve: Vidékfejlesztés és Fenntartható Gazdaság Intézet
A konzulens tanszékének a neve: Vidék- és Területfejlesztési Tanszék

Kijelentem, hogy az általam benyújtott szakdolgozat egyéni, eredeti jellegű, saját szellemi alkotásom. Azon részeket, melyeket más szerzők munkájából vettem át, egyértelműen megjelöltem, és az irodalomjegyzékben szerepeltettem.

Ha a fenti nyilatkozattal valótlant állítottam, tudomásul veszem, hogy a záróvizsga-bizottság a záróvizsgából kizár és a záróvizsgát csak új dolgozat készítése után tehetek.

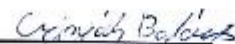
A leadott dolgozat, mely PDF dokumentum, szerkesztését nem, megtekintését és nyomtatását engedélyezem.

Tudomásul veszem, hogy az általam készített dolgozatra, mint szellemi alkotás felhasználására, hasznosítására a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem mindenkori szellemi tulajdon-kezelési szabályzatában megfogalmazottak érvényesek.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatom elektronikus változata feltöltésre kerül a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem MATER Hallgatói Dolgozatok repozitóriumába. Tudomásul veszem, hogy a megvédett és

- nem titkosított dolgozat a védést követően
- titkosításra engedélyezett dolgozat a benyújtásától számított 5 év eltelte után nyilvánosan elérhető és kereshető lesz az Egyetem MATER Hallgatói Dolgozatok repozitóriumában.

Kelt: 2024.11.01

Hallgató aláírása

NYILATKOZAT

Czirják Balázs (IXVOEV) konzulenseként nyilatkozom arról, hogy a szakdolgozatot áttekintettem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A záródolgozatot/szakdolgozatot/diplomadolgozatot/portfóliót a záróvizsgán történő védésre javaslom / nem javaslom.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem

Kelt: 2024.11.03

belső konzulens

Tartalomjegyzék

1.	Bevezetés.....	3
2.	Szakirodalmi áttekintés	4
2.1	A közös agrárpolitika	4
2.1.1	A közös agrárpolitika kialakulásának háttere.....	4
2.1.2	A közös agrárpolitika főbb reformjai	5
2.1.3	A közös agrárpolitika Agenda 2000 reformja	7
2.2	A közös agrárpolitika támogatási rendszere.....	9
2.2.1	A közös agrárpolitika közvetlen támogatásai.....	9
2.2.2	A közös agrárpolitika vidékfejlesztési támogatásai	11
2.2.3	A nemzeti támogatások rendszere	13
2.3	A generációváltás az agráriumban.....	15
2.3.1	Fiatalgazda támogatások 2007 és 2013 között	15
2.3.2	Fiatalgazda támogatások 2014-től.....	16
2.3.3	A VP2-6.1.1-16 pályázat bemutatása	20
3.	Anyag és módszertan	22
3.1	Anyag	22
3.2	Módszertan	23
4.	Eredmények és értékelésük	25
4.1	Az üzleti terv gépbeszerzésre vonatkozó eredményei.....	25
4.2	Az üzleti terv energiahatékonyság fejlesztésének eredményei	28
4.3	A pénzügyi terv eredményei.....	31
4.4	Mélyinterjú eredményei.....	38
4.	Következtetések és javaslatok	42
5.	Összefoglalás.....	43
	Irodalomjegyzék.....	45
6.	Felhasznált jogszabályok.....	46

7.	Internetes hivatkozások:	47
8.	Ábrajegyzék	49
9.	Táblázatjegyzék.....	49

1. Bevezetés

Azért esett erre a fiatalgazda pályázatok témájára a választásom, mert vidékfejlesztési agármérnök hallgatóként és jelenleg is aktív gazdálkodóként beletartozom abba a csoportba, akiket a tárgyalt vidékfejlesztési források a jövőben érinteni fognak. Így kíváncsi voltam, hogy ezek a pályázatok a valóságban hogyan is valósulnak meg és milyen eredményeket hoznak. A téma időszerűségét az is jelezi, hogyan a jelenleg is zajló közös agrárpolitika 2023 és 2027-es időszakában is kiemelt cél a fiatalgazdák támogatása. Ennek célja a gazdák vállalkozásának indulásának a megsegítése, valamint a generációváltás megteremtése. Az új időszakban az jogosult a támogatásra, aki minimum a 18. évet betöltötte és nem idősebb 40-nél, rendelkezik megfelelő mezőgazdasági szakképesítéssel, valamint nyilatkozik arról, hogy a mezőgazdasági tevékenységét a kérelem benyújtása előtt csak rövid idővel kezdte meg (NAK, 2023). Németh Bálint cikke alapján már közel 5500 kérelemre történt kifizetés, ám 309 esetben a kérelem elutasításra került. Akik korábbi kezdésről nyilatkoztak, mint az előző Egységes kifizetés időszak vége, azoknál nem valósult meg a kifizetés (Németh, 2024).

Dolgozatom irodalmi áttekintésében kitérek a közös agrárpolitika kialakulására, főbb reformjaira és az Agenda 2000 által megalkotott történelmi reformelemeire. Ezt követően a támogatási rendszeren keresztül szeretném bemutatni az Európai Unió közvetlen és vidékfejlesztési támogatásait, majd a nemzeti támogatásokkal zárom az áttekintést. Az utolsó fejezetében bemutatom a fiatalgazda támogatási időszakokat: a 2007-2013 közötti, majd a 2014-2020 közötti időszakokat. Végül lezárásként a VP2-6.1.1-16 pályázatot mutatom be, ami a kutatásom egyik alapját adta.

Vizsgálatom során egy olyan fiatalgazdát vontam a kutatásom vizsgálataiba, aki végig vitt egy fiatalgazda pályázatot, adatokat kaptam tőle, valamint mélyinterjút is készíthettem vele.

Kutatásomhoz két olyan hipotézist állítottam fel, amelyekre a kutatásom keretein belül szeretném bebizonyítani vagy megcáfolni. Az alábbi hipotéziseim a fiatalgazda pályázat elérhetőségére és hatékonyságára irányultak.

Első hipotézisem: „A fiatalgazda pályázat összetettsége, adminisztratív jellege visszatarthatja a gazdákat a pályázat benyújtásától.”

Második hipotézisem: „A fiatalgazda pályázatok támogatási összegei csekélynek bizonyulhatnak egy ténylegesen most induló vállalkozás működőképes felépítéséhez.”

2. Szakirodalmi áttekintés

2.1 A közös agrárpolitika

2.1.1 A közös agrárpolitika kialakulásának háttere

Az 1950-es évek vége felé közeledve nyilvánvalóvá vált, hogy a második világháború hatásai nem múlnak és múltak el nyomtalanul. Az európai polgárok élelmiszerellátása egyre növekvő kihívásnak bizonyult, mivel a termelés visszaesésével a megfelelő mennyiségű és minőségű termékek előállítása a lakosság számára szinte lehetetlen volt, így az élelmiszer- és mezőgazdasági termékek árai mind az egekbe szöktek. Ez az élelmiszerhiány és a piac instabilitása nagy fenyegetést jelentett a kontinens lakosságára. Így szükség volt egy olyan agrárpolitikai rendszerre, amely garantálja a népesség élelmiszerellátását és stabilitását a jövőben. Ennek a helyzetnek a megoldására 1957-ben létrehoztak a Római szerződést, aminek köszönhetően létrejött az Európai Gazdasági Közösség (EGK). Az EGK tagjai Franciaország, Hollandia, Luxemburg, Belgium Németország és Olaszország voltak. A Római szerződés pedig rendelkezett a közös agrárpolitika létrehozatásáról. A közös agrárpolitika (a továbbiakban: KAP) célkitűzései főleg arra irányultak, hogy stabilizálják a mezőgazdasági termelést és közben fejlesszék magát a mezőgazdaságot is, hogy Európa lakosságának megfelelő mennyiségű és megfizethető áron elérhető élelmiszert biztosítson. Miközben pedig támogatta a mezőgazdaságban dolgozók megélhetését és életszínvonalának növekedését. Ezek a célkitűzések megalapozták a későbbi KAP-politikák irányvonalát, amelyek a vidéki területek fejlesztésére és a piac védelmére összpontosítottak (Horváth, 2018). A KAP bevezetett egy új elszámolási egységet, a *unit of account*-ot (UA), amely elősegítette a közös árszabályozás működését és egyfajta előfutára volt az eurónak. Így az egységes piac és az árstabilizáció segítette a termelőket, hogy a bevételeiket biztosan meg tudják becsülni és a fogyasztók számára is megfizethető áron tette elérhetővé az élelmiszereket (Commission, 2012).

A KAP elindulásáról 1962-ben beszélhetünk. A gazdák, akik az első generációs KAP-ban részt vettek, nagy előnyökhöz jutottak versenytársaikhoz képest. Ezek olyan előnyök voltak, mint hogy eszközöket vásároljanak, fejlesszék a gazdasági épületeiket, jobb minőségű vetőmaghoz jussanak és műtrágyát szerezzenek be (Commission, 2012). Ezek a beavatkozások mind fontos szerepet játszottak abban, hogy segítsék a gazdákat, fellendítsék az ágazatot, illetve, hogy növekedjen az élelmiszergyártás. Azonban a korai időszakra jellemző volt, hogy a termelési növekedéshez nem társult megfelelő modernizációs szint a gazdaságokban. Sok gazda még mindig hagyományos, manuális eszközökkel dolgozott, például kézi fejéssel és

kaszálassal. A támogatásoknak köszönhetően azonban ezek a gazdák magasabb jövedelmekre tehettek szert, amely lehetővé tette számukra, hogy hitelt vegyenek fel pénzüzetekben és tovább fejlesszék gazdaságaikat (Commission, 2012).

Ezeknek az intézkedéseknek és a KAP elindulásának a háttérében Sicco Mansholt (1.ábra) állt, akit a KAP atyjának is neveznek. Mansholt (1908-1995) holland politikus és mezőgazdász volt, aki az európai agrárpolitikának a fő alkotója, aki felismerte a mezőgazdasági szektor előtt álló strukturális kihívásokat, így már 1968-ban felhívta a figyelmet a túltermelés veszélyeire és a modernizáció elkerülhetetlen szükségességére (Commission, 2012).

*1. ábra Sicco Mansholt 1962-ben
Forrás: Wikipedia.org*

2.1.2 A közös agrárpolitika főbb reformjai

A KAP kezdetben erőteljesen támogatta a termelést. Magas, garantált árakat és biztos felvásárlási piacokat kínált a mezőgazdasági termelőknek. Ezek miatt a korai évek nagy kihívása lett a magas túltermelés, rengeteg raktár megtelt felesleges gabonával és egyéb mezőgazdasági termékekkel. Ez a folyamat az 1960-as és 1970-es évek között vált fokozottan súlyosabb kihívássá, mivel komoly gazdasági nehézségeket okozott. A többlet termény tárolása és az export fokozottabb támogatása többlet költséget jelentett az európai közösségnek (Horváth, 2018).

Az elkövetkezendő években a jelenlegi rendszer tarthatatlanná vált, mivel az agrár típusú kiadások egyre nagyobb részét tették ki a az európai költségvetésnek. Az első előrelépés 1970-ben volt. A Mansholt-terv azt célozta meg, hogy optimalizálja a megművelt területeket,

valamint a kisebb gazdaságok nagyobb egységekbe összevonja. 1984-ben bevezették a Kvóta Rendszert, aminek a lényege, hogy bizonyos termékekre, mint például a tej, húsfélék stb. korlátozza a túltermelést és szabályozza a kínálatot. A kvótát túllépő termelőknek illetéket kellett fizetniük, mivel a nyolcvanas évek elejére úgynevezett „vajhegyek” és „bortavak” alakultak ki, így az élelmiszereket alacsony áron értékesítették vagy nyomott áron adták tovább a világpiacon. Az 1980-as évek végére számos kezdeményezés indult, ami megalapozta az 1992-es MacSharry-reformot (Európai Tanács, 2024), (Milicevic, 2023).

Az 1992-es MacSharry-reform nagy előrelépés volt a KAP történelmében, mivel itt törekedtek először a termelés és támogatások összefüggésének megszüntetésére. A reform legfontosabb pontja, hogy bevezette a közvetlen kifizetések rendszerét. Ez a rendszer azt biztosította, hogy a gazdák jövedelme már nem függött a termelés mértékétől. Ezzel a lépéssel az Uniónak az volt a célja, hogy visszaszorítsa a túltermelést és csökkentse az európai agrárszektor globális versenytorzító hatását. Ez a reform a termelési támogatások csökkentését és az agrárszektor zöldítését tűzte ki célul. Ezzel a termelők már nem voltak kizárólag a termeléshez kötve, mivel területalapú támogatásokat kaptak. Így új kötelezettségeket írtak elő számukra, hogy ösztönözzék a környezettudatos gazdálkodást is és elősegítsék az élelmiszerek minőségének javulását (Milicevic, 2023), (Európai Tanács, 2024).

Az 1999-es Agenda 2000 bevezette a KAP két pilléres rendszerét, amely egyik részben a közvetlen támogatásokra koncentrált, másik részben előkerült a vidékfejlesztés fontossága. Az első pillér a gazdák közvetlen támogatását, míg a második pillér a vidék fejlődését és környezetvédelmi célok megvalósítását vette figyelembe (Európai Tanács, 2024).

A 2003-as Fischler-reform újabb fontos lépést tett a modernizálás érdekében. Ebben a reformban sokkal jobban csökkent a termelés volumene és a közvetlen támogatások közötti kapcsolat. Ez azt jelentette, hogy a gazdák már ténylegesen csak a művelt területek alapján kaptak támogatást és nem a megtermelt mennyiségért. A reform egy másik fontos eleme, hogy nagyobb hangsúly került a vidékfejlesztési programokra és a környezetvédelmi intézkedésekre. Az új szabályozás lehetővé tette, hogy a tagállamok a közvetlen támogatások egy részét átirányítsák vidékfejlesztési célokra, így növelve a második pillér fontosságát (Horváth, 2018), (Európai Tanács, 2024).

2009-ben egy állapotfelmérés (angolul: *health check*) következett. Aminek a célja az volt, hogy tovább finomítsa a 2003-as reformokat és egyszerűbbé tegye a támogatási rendszert. Megerősítette a támogatások teljes függetlenítését úgy, hogy azokat beépítette a

mezőgazdasági üzemek egységes támogatási rendszerébe. Az első pillér pénzeszközeinek egy részét átcsoportosították a vidékfejlesztésbe. Valamint rugalmasabbá tették az állami intervencióra és a kínálatszabályozásra vonatkozó szabályokat, hogy ne korlátozzák a mezőgazdasági termelők piaci jelzésekre való reakcióját (Milicevic, 2023). Valamint a tagállamok további támogatásokat tudtak átcsoportosítani a juh- és szarvasmarha ágazatok megsegítésére (Popp és Jámbor, 2010).

2013-ban történt a következő nagyobb reform, aminek a középpontjában a zöldítési követelmények álltak. A cél az volt, hogy a közvetlen támogatások egy jelenős részét környezetvédelmi szempontokhoz kössék. Eszerint a gazdáknak be kellett tartani olyan feltételeket, mint a biológia sokféleség fenntartása, zöldítések behozása, a talaj védelme, valamint tudatosabb vízgazdálkodás. Így az alaptámogatások úgy alakultak, hogy 70% fordul az alaptámogatásokra és 30% a „környezetbarát ösztönzésre”, ezt a támogatást csak az aktív termelők vehetik igénybe (Szabó, 2017).

Az Európai Zöld Megállapodás hatására a 2020 utáni KAP-reformok célja a fenntarthatóság további előmozdítása és a klímaváltozás elleni küzdelem fokozása volt. A 2023–2027-es időszakra vonatkozó reformok bevezették a nemzeti stratégiai terveket, amelyek lehetővé tették, hogy a tagállamok a saját adottságaiknak megfelelően tudják kihasználni a KAP eszközeit. Ezek a reformok tovább erősítették a környezetvédelmi követelményeket, különösen az ökörendszerek bevezetésével, amelyek az éghajlatváltozás mérséklését és a biológiai sokféleség védelmét célozták. Valamint szigorították a támogatások kiadását azzal, hogy erősebben hozzákötötték a természet- és klímavédelem kérdéséhez (Szabó, 2017), (Európai Tanács, 2024).

2.1.3 A közös agrárpolitika Agenda 2000 reformja

A 2000-es évek elején az Európai Unió nem csak politikai és gazdasági, hanem agrárpolitikai szempontból is nagy kihívás előtt állt. Az újonnan csatlakozott közép-európai országoknak a mezőgazdasági szektora sokkal nagyobb részét tette ki a gazdaságuknak, valamint ezek az országok agrárpolitikája jelentősen eltért az uniós országok agrárpolitikájától. A keleti bővülés során különösen sürgetővé vált egy olyan rendszer kidolgozása, amely rugalmasan kezelte a mezőgazdasági termelést és a támogatások esetleges elmaradását, valamint ezek ellentétét az új tagállamokban. Az újonnan csatlakozó országok számára olyan támogatási rendszert kellett kialakítani, ami lehetővé tette a fenntartható mezőgazdasági

termelést számukra, illetve hogy versenyképesek tudjanak maradni a globális piacon. Az Európai Bizottság ezért három opciót vizsgált meg a KAP jövőjére vonatkozóan: a status quo fenntartását, egy radikális reformot és végül az 1992-es MacSharry-reform folytatását. Az Európai Unió vezetői úgy ítélték meg, hogy az utolsó opció lesz a megfelelő választás (Jámbor és Mizik, 2014).

Az Agenda 2000 reform során az új közép-európai tagállamok számára komoly kihívást jelentett az EU mezőgazdasági szabályainak való megfelelés, különösen a növény- és állategészségügyi előírások terén, ami jelentős beruházásokat követelt. Noha az unió agrárpiaci támogatásokat nyújtott, a közvetlen támogatások nagy része nem állt rendelkezésükre, így az átállás költségei nagyrészt ezekre az országokra hárultak. A keleti bővítés és a WTO-kötelezettségek miatt az Unió költségvetési korlátokat vezetett be, ami szükségessé tette a KAP egyszerűsítését és a források hatékonyabb elosztását (Somai, 2003).

Mivel az intervenciós árak jelentősen csökkentek, különösen a gabona- és marhahús szektorokban, az uniós belső árai egyre jobban megközelítették a világpiaci árakat. Ezáltal csökkent az uniós mezőgazdasági termékek túlzott védelme, ami előnyös volt a keleti bővítés miatt, hiszen az új tagállamokban a mezőgazdasági árakra jellemző volt, hogy alacsonyabbak voltak az EU átlagánál. A méltányos jövedelemszint megőrzése a gazdáknak az Agenda 2000 egyik legfontosabb célja volt. A kompenzációs támogatások rendszerét továbbra is alkalmazták, de ezúttal csak részlegesen. Ez azt jelentette, hogy az intézkedések a közvetlen jövedelemtámogatások irányába mozdítottak el (Jámbor és Mizik, 2014).

Az Agenda 2000 új környezeti követelményeket is bevezetett a mezőgazdasági támogatások terén, amelyeket keresztmegerősítésnek neveztek. Ez azt jelentette, hogy a gazdáknak bizonyos környezetvédelmi és állatjóléti előírásokat kellett betartaniuk és megfelelniük ahhoz, hogy jogosultak legyenek a közvetlen támogatásokra (Pezaros, 1999). Az Agenda 2000 reformja során fontos elem volt, hogy a vidékfejlesztés hangsúlyosan jelent meg, mint a KAP második pillére. A vidékfejlesztési politika megerősítése a KAP új prioritásává vált, amelynek fő célja a mezőgazdaság multifunkcionális jellegének fejlesztése volt. Ez az új megközelítés azt tudatta az emberekkel, hogy a mezőgazdaság nem csupán termelési feladatokat lát el, hanem társadalmi szerepeket is betölt. A vidékfejlesztési programok célkeresztjében olyan intézkedések álltak, mint a mezőgazdasági jövedelmek diverzifikálása, a fiatal gazdák támogatása és a mezőgazdasági termékek feldolgozása és marketingje (Jámbor és Mizik, 2014).

A vidékfejlesztési politika további megerősítését csak úgy lehetett elérni, hogy bevezették a moduláció elvét. Így lehetővé vált, hogy a közvetlen támogatások egy részét átcsoportosítsák a vidékfejlesztési programok támogatására. Ez a rendszer hozzájárult ahhoz, hogy a vidékfejlesztés fenntarthatóbbá váljon, és képes legyen hatékonyan támogatni a mezőgazdasági és környezeti célkitűzéseket. Az Agenda 2000 keretében bevezetett intézkedések közé tartozott még az intervenciós árak csökkentése a gabona, marhahús és tejtermékek piacán. Noha ezek az intézkedések segítették a mezőgazdasági piacok stabilizálását, valamint a termékek globális versenyképességének javítását, a végrehajtás során nem érték el az elvárt eredményeket. A gabona- és marhahús szektorban végrehajtott árcsökkenések nem voltak elegendőek ahhoz, hogy teljes mértékben egyensúlyba hozzák az EU belső árait a világpiaci árakkal. Ez különösen akkor lett kihívás, amikor a világpiaci árak tartósan alacsony szinten maradtak, mivel így újra fennállhatott a készletek növekedésének veszélye. A tejpiacon végrehajtott reformok, amelyek a tejkvóták emelésével jártak, szintén a túltermelés problémájához vezettek. Bár az intervenciós árak csökkentése a tejpiacon elvileg segített volna a piaci egyensúly helyreállításában, a tejkvóták emelése lehetőséget adott a termelés további növelésére, amely tovább fokozta a piaci feszültségeket. A tejágazatban bekövetkezett túltermelés hosszabb távon nehezítette az EU számára a nemzetközi piacokon való versenyképesség fenntartását és növelte a mezőgazdasági támogatások fenntartásának költségeit (Pezaros, 1999), (Jámbor és Mizik, 2014).

2.2 A közös agrárpolitika támogatási rendszere

2.2.1 A közös agrárpolitika közvetlen támogatásai

A KAP közvetlen támogatások az Európai Unió agrárpolitikájának az egyik alappillére és az európai mezőgazdasági ágazat biztonságának, fenntarthatóságának, valamint versenyképességének biztosítása miatt került bevezetésre. Az elmúlt évtizedek során jelentős átalakulásokon mentek keresztül a támogatási rendszerek és folyamatosan igazodtak az új kihívásokhoz és trendekhez. Kezdetben, az új tagállamok csatlakozásával, a SAPS (Egyszerűsített Területalapú Támogatási Rendszer) lépett életbe, amely egy egyszerűbb adminisztrációs megoldásként területalapú támogatást nyújtott minden megművelt hektár után, függetlenül a termelés típusától. A SAPS célja az volt, hogy stabil jövedelmet biztosítson a gazdáknak. A SAPS rendszer előtt, a KAP 2003-as reformjakor, bevezetésre került az SPS (Egységes Támogatási Rendszer), amely már függetlenítette a támogatásokat a termeléstől. Az

SPS lehetőséget adott a azoknak tagállamoknak, amik az új tagállamok előtti csatlakozásnál is az Unió részei voltak, hogy több modell közül válasszanak (üzemi, regionális vagy hibrid támogatási modell) és támogatást nyújtott a környezeti feltételek teljesítéséhez. Ez a rendszer a termelők jövedelmi helyzetének biztosítására szolgált, a termeléstől való függetlenítést pedig olyan eszközökkel érte el, mint a moduláció, amely csökkentette a nagyobb gazdaságok támogatási összegét, hogy az így felszabaduló forrásokat vidékfejlesztési célokra csoportosíthassák át (Székely, 2010).

Az SPS és SAPS rendszerek helyébe 2023-ban lépett a fenntarthatóságot elősegítő, alapszintű jövedelemtámogatás (*Basic Income Support for Sustainability*, továbbiakban BISS), amely már egy teljesen átfogó és fenntarthatósági szempontokat is figyelembe vevő támogatási rendszer. A BISS az aktív gazdáknak nyújt évente területalapú, termeléstől független támogatást, egyúttal ösztönzi a környezettudatos mezőgazdasági gyakorlatokat is. Bár az összeg minden támogatható hektár után egységes, a tagállamok lehetőséget kaptak arra, hogy régiók szerint különböző támogatási szinteket állapítsanak meg, ha az agronómiai különbségek ezt indokolják. A BISS rendszer egyik kulcsfontosságú újítása a belső konvergencia, amely célul tűzi ki, hogy a támogatási jogosultságok értéke fokozatosan közelítsen az egyenletes szinthez, elkerülve ezzel a támogatási különbségekből adódó piaci torzulásokat. Ezen felül a rendszer bevezette a *capping* és degresszivitás szabályokat is, melyek igazságosabbá és hatékonyabbá teszik a támogatások elosztását azáltal, hogy a nagyobb támogatások összegét csökkentik, így a forrásokat célozottabb módon használják fel (European Commission, 2023). A 2014-2020-as időszak alatt a közvetlen kifizetésekre az uniónak költségvetése körülbelül 45 milliárd euró volt évente, ami elég nagyszámmal számított (Westhoek és társai, 2012)

A 2023-as időszakban az új rendszer fő elemei közé tartozik az alaptámogatás, az újraelosztó támogatás, a fiatal gazdák támogatása, az agro-ökológiai program és a termeléshez kötött támogatások. Az alaptámogatás (BISS) egy alapvető jövedelmet biztosít a gazdálkodóknak, amely hektáronként körülbelül 147 euró támogatási összeggel segíti az mezőgazdaságban aktívan dolgozókat. Az alaptámogatás igénybevételéhez azonban a gazdáknak meg kell felelniük bizonyos környezetvédelmi és fenntarthatósági követelményeknek. Ezek az előírások magukban foglalják a vetésforgó és a nem termelési célú területek fenntartását, valamint a talaj- és vízvédelmi előírások betartását. Az újraelosztó támogatás fő célja kisebb méretű gazdaságok segítése. Az újraelosztás révén a kis- és közepes méretű gazdaságok kiegészítő támogatást kaphatnak: például az első 10 hektárra 80 euró/hektár,

míg a 10 és 150 hektár közötti területekre 40 euró/hektár jár. Ennek a támogatásnak az egyik legfontosabb célja, hogy a kisebb gazdaságok is versenyképesek legyenek (NAK, 2023).

A fiatal gazdák támogatásának legfőbb célja a generációváltás segítése, amely az EU mezőgazdasági ágazatának hosszú távú fenntarthatóságát is segíti. A fiatal gazdák hektáronként 157 euró támogatást kaphatnak, ez a támogatás akár 300 hektár területre is igénybe vehető. A támogatást csak azok a gazdák vehetik igénybe, akik 18-40 év közöttiek, továbbá szükséges mezőgazdasági vagy erdészeti szakirányú végzettség. Az Agro-ökológiai Program (továbbiakban AÖP) egy olyan rendszer, ami önkéntes alapú, amely támogatja a környezetbarát és fenntartható gazdálkodást. Az AÖP-ben részt vevő gazdák számára lehetőség nyílik arra, hogy évente döntsék el, részt kívánnak-e venni a programban, amely 61 és 105 euró közötti hektáronkénti támogatást kínál, ezeknél az összegeknél nem lehet se alacsonyabb, se magasabb. Az AÖP keretében különféle környezetvédelmi intézkedések hajthatók végre, például a talajvédelem, a biodiverzitás megőrzése és az ökológiai egyensúly fenntartása, amelyek hozzájárulnak a mezőgazdasági tevékenységek környezetbarát jellegének erősítéséhez. Az AÖP egyik fontos feltétele a gazdálkodási napló vezetése, amely segíti az átláthatóságot és a környezetvédelmi vállalások nyomon követését az ellenőrzőszervek számára. Aki vállalja ezt a támogatási formát, minimum egy évig kell végig vinni. A termeléshez kötött támogatások célja az érzékeny mezőgazdasági ágazatok támogatása, mint például a cukorrépa- és rizstermesztés, valamint a tejtermelés és állattenyésztés. E támogatási forma azokat a gazdákat segíti, akik különböző piaci vagy gazdasági nehézségekkel küzdenek, így biztosítva számukra, hogy versenyképesek tudjanak maradni. Magyarországon például a termeléshez kötött támogatások különösen fontosak a hazai gazdálkodók számára, mivel ezek a támogatások képesek ellensúlyozni az egyes ágazatokra nehezedő piaci nyomást és hozzájárulnak az adott területek fenntarthatóságának biztosításához (NAK, 2023).

A Brady és munkatársai (2017) által végzett tanulmány szerint a közvetlen támogatások erősen hozzájárulnak a mezőgazdasági termelők jövedelmének állandósításához. Ez segítséget jelent a kisebb gazdaságoknak, ugyanakkor a hatékonyság javításának lehetőségét korlátozza, mivel a támogatások a kevésbé hatékony gazdaságok fennmaradását is elősegítik.

2.2.2 A közös agrárpolitika vidékfejlesztési támogatásai

Az ezredfordulóhoz érkezve a vidékfejlesztés és annak támogatása egyre fontosabb szempont lett és a KAP második pilléréként jelent meg a támogatási struktúrában. Az első komoly vidékfejlesztési támogatási program, a SAPARD (*Special Accession Programme for*

Agriculture and Rural Development, Különleges Segélyprogram a Mezőgazdaság és Vidékfejlesztés számára) volt, működése a 2000–2006 közötti időszakban zajlott. Ez a program hozzájárult a közép- és kelet-európai országok mezőgazdaságának és vidéki területeinek fejlesztéséhez az EU-csatlakozásra való felkészülés során. A SAPARD révén fontos beruházások valósultak meg a mezőgazdasági infrastruktúra, a feldolgozóipar és a vidékfejlesztés területén, segítve a vidéki gazdaságok életképességét és versenyképességét. Az ezt követő 2007–2013 közötti KAP ciklusban, az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap (EMVA) létrehozása által a vidékfejlesztési támogatások finanszírozása tovább javult. Az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program keretében Magyarországnak is lehetőség nyílt arra, hogy a vidéki térségek fejlesztésére irányuló támogatásokat célzottan használja fel, például a mezőgazdasági termelők képzésére, az agrár-környezetgazdálkodási intézkedések végrehajtására, a falusi turizmus fejlesztésére, valamint a fiatal gazdák támogatására (Jámbor és Mizik, 2014).

A 2014–2020-as időszakban az Európai Unió vidékfejlesztési politikája kihangsúlyozta a környezetvédelmi szempontok és az innováció egyesítését a vidékfejlesztési programokban. A Nemzeti Vidékstratégia és a Közös Stratégiai Keret Partnerségi Megállapodás fontos dokumentumok voltak a tagállamok számára. Ezek az iratok biztosították a vidékfejlesztési célkitűzések integrálását az EU általános céljaiba. A vidékfejlesztési intézkedések közé tartozott a mezőgazdasági tevékenység modernizálása, az innovatív technológiák alkalmazása, valamint a környezet- és természetvédelem elősegítése (Kende, 2019).

Maácz (2023) írásában említi, hogy magyar KAP tervben a jelenlegi 2023-2027-es időszakban 53%-ot fordítanak gazdasági fejlődésre, 37%-ot környezeti célokra és maradék 10%-al pedig megújuló vidékéket támogatják. Azok a vidékfejlesztési intézkedések, amik település-és közösségközpontúak összesen 637,52 millió euró összegre számíthatnak. Ennek a támogatásnak a legnagyobb részét infrastruktúra-fejlesztésre, a LEADER programokra és a diverzifikáció elősegítésére fordítják.

A legnagyobb támogatási csoportot a gazdaságfejlesztési beavatkozások alkotják, amelyek közel 1 500 milliárd forintos kerettel rendelkeznek. Ebben a csoportban olyan területek találhatók, mint a mezőgazdasági üzemek modernizálása, az állattartó telepek járványvédelmi beruházásainak fejlesztése, valamint a zöld beruházások támogatása, amelyek célja a fenntarthatóság előmozdítása. Mindezek mellett kiemelt szerepet kap a generációs megújulás támogatása, amely fiatal gazdálkodók indulását és gazdaságátvételét segíti elő, biztosítva ezzel az agrárgazdaság fennmaradását és az előregedés elkerülését a jövőben. A második fő

beavatkozási terület a zöld beavatkozások köre, amelyre több mint 1 000 milliárd forintot szántak. A támogatási programok között a legnagyobb figyelmet az agrár-környezetgazdálkodási (AKG) és az ökológiai gazdálkodási (ÖKO) támogatások kapják, ezen kívül külön figyelmet szentelnek az állatjóléti intézkedéseknek is, amelyek a kiskérődző, szarvasmarha, baromfi és méhészeti ágazatok számára nyújtanak támogatást az állatok életkörülményeinek javításának érdekében. A zöld beavatkozások között továbbá fontos szerepet kap az antimikrobiális rezisztencia elleni küzdelem is, amely kompenzációs támogatás formájában segíti az antibiotikum-használat csökkentését. A harmadik fő beavatkozási terület a megújuló vidék fejlesztése, amelyre több mint 285 milliárd forintot különítettek el, ez 26%-os forrásnövekedést jelent a korábbi időszakhoz képest. Itt a vidéki térségek fejlesztésén van a hangsúly, mint például a kistelepülések infrastrukturális és szolgáltatásfejlesztési támogatása, amely hozzájárul az életminőség javításához. Emellett a vidékfejlesztési együttműködések is jelentős támogatásban részesülnek, ösztönözve a termelői csoportok és szervezetek közös fejlesztéseit és beruházásait. A LEADER (Franciául: Liaison Entre Actions de Développement de l'Économie Rurale) program keretében pedig közösségi fejlesztések valósulhatnak meg, amelyek a helyi igényekre szabott projektek révén segítik a gazdaság és társadalom erősítését (KAP C, 2024). Finta (2020) Véleménye szerint a LEADER programok tekinthetők a legeredményesebb módszernek a vidékfejlesztésen belül, mivel alul szerveződő és célja a közösségek erősítése

2.2.3 A nemzeti támogatások rendszere

A nemzeti támogatások a magyar mezőgazdaságban olyan nemzeti forrásból finanszírozott jövedelemtámogatások, amelyek célja a mezőgazdasági termelők jövedelmi stabilitásának megőrzése és a versenyképességük fenntartása. Ezek a támogatások az Európai Unió KAP keretében nyújtott közvetlen támogatások kiegészítéseként szolgálnak, különös tekintettel a 2023–2027-es időszakra. A 18/2024. (IV. 9.) AM rendelet szabályozza az ÁNT igénybevételének feltételeit és keretösszegeit. A rendelet célja, hogy a fenntarthatóságot elősegítő alapszintű jövedelemtámogatás mellett biztosítsa a mezőgazdasági termelők számára a szükséges pénzügyi forrásokat a termelés folyamatosságának és a vidéki térségek gazdasági stabilitásának fenntartása érdekében.

Az átmeneti nemzeti támogatások többféle támogatást foglalnak magukba. A hízottbikák tartásához nyújtott támogatás célja a hústermelés ösztönzése és a szarvasmarha-ágazat versenyképességének növelése, ez a 2021-es évben összesen 1 991 220 000 forint állt rendelkezésre, jószágonként legfeljebb 22 000 forint támogatás vehető igénybe a 39/2021. (X.

21.) AM rendelet alapján. A tejtermelők számára biztosított olyan támogatás, amely a tejtermelés fenntartását és a tejágazat stabilitását hivatott elősegíteni. A 2024. évi tejtámogatás keretösszege 9 661 594 625 forint, a bázisjogosultságonként kifizethető maximális fajlagos összeg pedig 5,9 forint (KAP, 2024). Az anyatehenek tartásához nyújtott támogatás célja a hústermelés alapját képező állomány fenntartása és fejlesztése, 2021-ben ez az összeg 21 384 forint volt (39/2021. (X. 21.) AM rendelet, 2021). A következő nemzeti támogatás az extenzifikációs szarvasmarhatartás támogatás az alacsony intenzitású, környezetkímélő szarvasmarhatartási gyakorlatokat ösztönzi. A dohánytermesztés támogatás célja pedig a dohányágazat versenyképességének megőrzését szolgálja.

A támogatások keretösszegeit és a kifizethető fajlagos összegeket a Nemzeti Irányító Hatóság közleményei határozzák meg, figyelembe véve az adott év költségvetési lehetőségeit és az ágazati prioritásokat. Ezek a támogatások mellett fontos megjegyezni, hogy a nemzeti támogatásokhoz kapcsolódóan jelentős mértékű társfinanszírozás is biztosított. A társfinanszírozás Magyarország KAP Stratégiai Tervének fontos eleme a 2023-2027-es időszakra. Magyarország jelentős mértékű, akár 80%-os nemzeti társfinanszírozást biztosít a vidékfejlesztési támogatásokhoz. Ennek célja a csökkenő uniós támogatási összeg kompenzálása, ezáltal lehetővé téve a források háromszorosára növelését a II. pillér esetében, amely főként a vidéki területek fejlesztésére és a mezőgazdasági üzemek fenntarthatóságának elősegítésére irányul. Ezek az összegek hozzájárulnak az olyan intézkedések finanszírozásához, mint például az agrár-környezetgazdálkodási kifizetések és a Natura 2000 kompenzációs kifizetések (Kormány, 2022).

A nemzeti támogatások és az uniós szabályozás kapcsolata elég merev. Az uniós szabályozás szigorúan meghatározza a nemzeti támogatások rendszerét annak érdekében, hogy elkerüljék a piaci torzulásokat és biztosítsák a versenysemlegességet. Az egyik legfontosabb szabályozási mechanizmus a kölcsönös megfeleltetés, amely szerint a támogatásra jogosult gazdáknak meg kell felelniük a környezetvédelmi, élelmiszerbiztonsági és állatjólléti előírásoknak. A Brady és munkatársai (2017) által készített tanulmányban ezen felül hangsúlyozva van, hogy a közvetlen támogatások hatékonysága és célzottsága javítható lenne azzal, hogy ha jobban összpontosítanak a környezeti és fenntarthatósági célokra.

2.3 A generációváltás az agráriumban

2.3.1 Fiatalgazda támogatások 2007 és 2013 között

A fiatal gazdák támogatása a 2007 és 2013-as időszakban Magyarországon az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program (ÚMVP) részeként, az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap (EMVA) keretében valósult meg. A támogatás legfőbb célja a fiatal gazdálkodók segítségét helyzete előtérbe, különböző pénzügyi és szakmai eszközökkel támogatva indulásukat. A fiatal gazda támogatások középpontjában az agrárágazat megújítása, a vidéki gazdaság élénkítése és a mezőgazdasági szektor hosszú távú életképességének biztosítása állt, hiszen a támogatások révén új vállalkozások jöhettek létre és a fiatal gazdálkodók versenyképes gazdasági tevékenységet folytathattak (Térport, 2007).

Az Európai Számvevőszék különjelentése szerint a program egyik fő célja a generációs megújulás ösztönzése volt, különös tekintettel arra, hogy az agrárszektorban csökkent a fiatal (44 év alatti) gazdák száma. Az uniós mezőgazdasági termelők körében ez az arány mindössze 20% körül volt a támogatás évei során (Számvevőszék, 2017).

A támogatás a KAP második pillérjében került bevezetésre, amely célzott projekt kiválasztási rendszert használt a támogatások elosztására. A jelentés hangsúlyozza, hogy a támogatások célirányossága ellenére sok fiatal gazda számára kihívást jelentett a feltételek teljesítése, különösen az üzleti terv és a pénzügyi stabilitás bemutatása szempontjából (Számvevőszék, 2017). A támogatásra csak olyan gazdák pályázhattak, akik 18 és 40 év között voltak, valamint mezőgazdasági képzettséggel vagy releváns szakmai tapasztalattal rendelkeztek. A pályázóknak el kellett készíteni egy részletes üzleti tervet, amelynek tartalmaznia kellett a gazdaság fejlesztési terveit és a támogatás tervezett felhasználási módját. A program keretében egy gazda akár 40 000 eurónak megfelelő támogatást kaphatott, amelyet két részletben folyósítottak. Az összeget különféle fejlesztésekre lehetett fordítani, például gépek és berendezések beszerzésére, a gazdaság infrastrukturális fejlesztésére vagy az állatállomány bővítésére (Térport, 2007).

A támogatott gazdaságok számos teljesítménymutatóban felülmúlták azokat a gazdátársaikat, akik nem vettek részt a programban. Ennek ellenére az Európai Számvevőszék értékelése szerint korlátozott a bizonyíték arra, hogy a támogatás egyértelműen megkönnyítette volna a fiatal termelők indulását. Több tényező, mint a gazdasági és társadalmi helyzet vagy a földhöz jutás nehézségei is befolyásolták a program eredményességét. Összességében a

támogatási program hozzájárult a mezőgazdasági szektor fiatalításához, lehetőséget teremtve a versenyképesség növelésére és a vidéki foglalkoztatás erősítésére. A pályázati folyamat bonyolultsága és a bürokratikus akadályok sok fiatal gazda számára nehézséget jelentettek, egyes pályázók számára a támogatások igénybevétele túlságosan időigényes és költséges volt. Az Európai Számvevőszék rávilágított arra, hogy a támogatások hatékonyságának ellenőrzése és követése nem mindig volt megfelelő, ami felveti azt a kérdést, hogy a program hosszútávon eredményes lesz. Az értékelés alapján megállapítható, hogy a program pozitív hatást gyakorolt a fiatal gazdák megtelepedésére és az agrárszektor megújulására. Viszont a hosszú távú fenntarthatóság érdekében szükséges volt a kontroll mechanizmusok erősítése és a célzott támogatások folytatása a jövőbeli időszakokban (Számvevőszék, 2017).

A fiatal gazda támogatások végrehajtását és felhasználását a magyar kormány által kijelölt irányító hatóság vagyis agrár minisztérium és a központi koordinációs szerv vagyis a magyar államkincstár felügyelte. A támogatási rendszer működési szabályait kormányrendeletek határozták meg, mint például a 548/2013. (XII. 30.) Kormány rendelet és a 272/2014. (XI. 5.) Kormány rendelet, amely rögzítette a támogatás igénybevételének módját, a pályázati eljárást, az irányítási és ellenőrzési mechanizmusokat, valamint a támogatások felhasználásának módját. Az irányító hatóságok feladata volt a programok végrehajtása, a források elosztása, a pályázatok értékelése és a támogatások nyomon követése, míg a központi koordinációs szerv biztosította az egységes eljárásrendet és a támogatások hatékony felhasználását

2.3.2 Fiatalgazda támogatások 2014-től

Az Európai Unió 2014–2020 közötti KAP célja nagyságrendekben megegyezett az előző időszaknak kitűzött céljaival. Az új időszakban a program kiemelt hangsúlyt helyezett arra, hogy a fiatal gazdák induló beruházásaihoz és vállalkozásuk megerősítéséhez szükséges támogatásokat biztosítsa. Ezen célkitűzések megvalósítása érdekében különböző pénzügyi támogatások és kedvezményes hitellehetőségek álltak rendelkezésre, amelyek elősegítették a vidéki térségekben élő fiatalok mezőgazdasági vállalkozásainak elindítását és az agrárágazat versenyképességének növelését (Pályázati Portál, 2018).

Az új pályázati időszakban a támogatások célkitűzései kibővültek a környezetvédelem és a fenntarthatóság hangsúlyozásával, mivel az EU tagállamai között egyre nagyobb hangsúlyt kapott a klímaváltozás elleni küzdelem fontossága. Az új programozási időszak ezért kiemelt

figyelmet fordított az olyan beruházások támogatására, amelyek hozzájárultak az ökológiai fenntarthatósághoz, az energiahatékonysághoz, valamint a megújuló energiaforrások alkalmazásához a mezőgazdasági termelésben. Ez azt jelentette, hogy a fiatal gazdák támogatási programjai nemcsak a gazdaságok elindításához és fejlesztéséhez nyújtottak anyagi segítséget, hanem ösztönözték a fiatalabb generációt arra, hogy innovatív és környezetbarát technológiákat alkalmazzanak. Így a fiatal gazdák jelentős szerepet vállaltak a vidék fenntartható fejlődésében és a környezetvédelemben (Kőszegi, 2015).

A támogatások feltételei és a jogosultságai is változtak az előző ciklushoz képest. Az egyik legfontosabb változás az volt, hogy a támogatási rendszer nagyobb rugalmasságot biztosított a fiatal gazdáknak, ezzel segítve őket a pályázati követelmények teljesítésében. Továbbá is feltétel volt, hogy a pályázó gazda életkora a pályázat benyújtásakor ne haladja meg a 40 évet. Ugyanakkor az új időszakban nagyobb hangsúlyt helyeztek a pályázó mezőgazdasági képzettségére, szakmai tapasztalatára és készségeire. Az üzleti terv készítésének követelménye szintén szigorodott, hiszen az új programozási időszakban a fenntarthatóság és a gazdasági életképesség hangsúlyosabb szerepet kapott. Az üzleti tervnek tartalmaznia kellett a gazdaság fejlesztésére irányuló konkrét lépéseket, a beruházások tervezett ütemezését, valamint a támogatás felhasználásának pontos módját (Pályázati Portál, 2018).

Az új támogatási időszakban a rendszer kibővült és sokszínűbb lett, ami lehetővé tette a fiatal gazdák számára, hogy többféle támogatási formát is igénybe vegyenek. Mint a korábbi időszakban, úgy most is a maximálisan elérhető 40 000 eurós támogatási összeget lehetett elérni. A támogatások formái közé tartoztak a beruházási támogatások, amelyek segítették a fiatal gazdákat, hogy megvásárolhassák azokat a berendezéseket és gépeket, amik segítenek nekik a korszerűsítésben, valamint a környezetbarát gazdálkodási módszerek bevezetésében. A fiatal gazdák számára kamattámogatás és kedvezményes hitellehetőségek is rendelkezésre álltak, amelyek hozzájárultak a hosszú távú fejlesztések és tervek fedezéséhez (Pályázati Portál, 2018).

Az akkoriban bevezetésre kerülő Fiatal Gazda Tematikus Alprogram (továbbiakban FIG) lehetővé tette, hogy a támogatások még inkább a fiatal gazdák igényeire fókuszáljanak és pontosabb segítséget nyújtsanak. Ezen felül a földvásárlási támogatások bevezetése is új elem volt ebben az időszakban, ami jelentősen megkönnyítette a fiatal gazdák számára a megfelelő méretű földterület megszerzését (Kőszegi, 2015). Az új programozási időszak pályázati eljárásában figyeltek arra, hogy a támogatás egyszerűbb legyen és átláthatóbb, így segítve a fiatal gazdákat a támogatásokhoz való hozzáféréshez (Főigazgatóság, 2014).

A pályázati eljárás egyik újdonsága az volt, hogy a támogatási kiírásokat több szakaszban hirdették meg, így lehetővé téve, hogy a gazdák többször is pályázhassanak a program ideje alatt. Azzal, hogy a kiírások több szakaszban kerültek meghirdetésre elősegítette az elérhetőségét és átláthatóságát, valamint lehetővé tette a pályázók számára, hogy tanuljanak az első pályázati fordulóban szerzett tapasztalatokból. A 2014–2020-as időszakban a fiatal gazda támogatások végrehajtásának irányítását a Miniszterelnökség Irányító Hatóság látta el, amely a Vidékfejlesztési Program keretében koordinálta a támogatási intézkedéseket. Az intézményi háttér része volt továbbá a kifizető ügynökségek és az ellenőrző szervezetek hálózata, amelyek felügyelték a támogatások elosztását és nyomon követését (Főigazgatóság, 2014). Az intézményi és szabályozási háttér fontos részét képezte a FIG, amely abban segítette a pályázó gazdákat, hogy biztosítsák számukra a támogatásokhoz való hozzáférést és segítették őket a pályázati eljárás során. Próbálták az agrártámogatások rendszerét a helyi igényekhez képest igazítani és a fiatal gazdák számára több lehetőséget biztosítani az innováció és a fenntartható gazdálkodás előmozdítására (Kőszegi, 2015).

Privóczki Zoltán István (2019) ezen időszakban vizsgálódott. Célja az volt, hogy feltárja, milyen hatása volt a közvetlen és közvetett agrártámogatásoknak a fiatal gazdák földhöz jutási lehetőségeire, különös tekintettel arra, hogy az EU KAP támogatási rendszerei milyen módon befolyásolták a fiatal gazdák helyzetét. A vizsgálat során különböző adatforrásokat és statisztikai elemzéseket alkalmazott, hogy átfogó képet kapjon a támogatási rendszer hatásairól.

Elemzése rámutatott, hogy a közvetlen támogatások, például a területalapú támogatások nagymértékben befolyásolták a fiatal gazdák földhöz jutási lehetőségeit. Mivel a támogatások összege a földterület nagyságával arányos, azok a gazdák, akik nagyobb terület mennyiséggel rendelkeznek, előnyösebb helyzetről indulhatnak. Ez a helyzet kedvezőtlen volt a fiatal gazdálkodók számára. Az olyan közvetett támogatások, mint például a beruházási támogatások, valamivel kedvezőbb hatást gyakoroltak a fiatal gazdákra. Ezek a támogatások lehetővé tették a fiatal gazdálkodók számára, hogy beruházásokat hajtsanak végre, ami növelte a termelékenységüket és versenyképességüket. Ennek ellenére Privóczki (2019) megjegyzi, hogy ezek a támogatások sem biztosítottak mindig elegendő segítséget a fiatal gazdáknak a földszerzéshez, mivel hiába tudnak modernebb eszközöket és berendezéseket beszerezni a fiatal gazdák, a magas földárak gyakran gátolták a gazdálkodás megkezdését.

Kiemelte, hogy a földárak magas megnövekedése az elmúlt években hátrányos helyzetbe hozta a fiatal gazdákat. A vizsgálat során kiderült, hogy a magas földárak miatt sok

fiatal gazdálkodónak nem volt esélye saját földterületet vásárolni. A támogatási rendszer ugyan lehetővé tette számukra a gazdaság indítását, de a földszerzéshez nem nyújtott elegendő pénzügyi segítséget. A vizsgálat továbbá rámutatott arra is, hogy a támogatási rendszerek összességében nem segítették megfelelően ezt a fő célt, amit nagyon fontosnak tartottak a program keretein belül, azaz a generációváltást a mezőgazdaságban. Bár a támogatási programok kifejezetten a fiatal gazdákat célozták meg, a fentebb összefoglalt nehézségek miatt a fiatalok sokszor nem tudtak bekapcsolódni a mezőgazdasági termelésbe. A vizsgálat egyik fontos megállapítása, hogy a támogatásoknak sokkal célirányosabban kellene hozzájárulniuk a fiatal gazdák földszerzéséhez és gazdaságuk megerősítéséhez, ha valóban elő szeretnék segíteni a generációváltást az agrárszektorban. A vizsgálat alapján megállapítható, hogy a kedvezőtlen piaci környezet, az alacsony jövedelmezőség, a magas elvárás szintje, a bürokratikus jogi szabályozás, valamint a büntetési szankciók negatívan befolyásolják a fiatal gazdák tevékenységét és fejlődési lehetőségeit. Ez a kedvezőtlen hatás különösen azoknál a fiatal gazdáknál jelentkezik, akik már a működési évüket töltik, illetve a leendő fiatal gazdák esetében is nehezítő tényező lehet (Privóczki, 2019).

Privóczki (2019) vizsgálatának pozitív eredményei, az egyedülálló előfinanszírozási formák, a fiatal gazdák számára biztosított többlettámogatás (+10%), a széleskörű pénzügyi felhasználási lehetőségek, a magas élők munkai igényes termékek előállításának támogatása, a családi szokások követése és az érdekvédelmi szövetségek által nyújtott biztonság mind hozzájárulnak ahhoz, hogy a fiatal gazdák kedvet kapjanak ahhoz, hogy belevágjanak a mezőgazdasági termelésbe. Végezetül kiemelte, hogy a nehézségek ellenére a fiatal gazdák szerepe kulcsfontosságú a magyarországi agrártársadalom megújulásában, illetve megjegyzi, hogy az előregedő magyar agrárszektor egyik legfontosabb kitörési pontja lehet a fiatal gazdák mezőgazdasági tevékenységének ösztönzése.

2.3.3 A VP2-6.1.1-16 pályázat bemutatása

A pályázat 2017. március 16-val indult, és a támogatási kérelmek benyújtására 2019. március 14-ig volt lehetőség. Keretein belül nyújtott induló támogatás célja, hogy segítse azokat a fiatal gazdákat és termelőket, akik azon gondolkodnak, hogy belevágjanak a vállalkozásukba. A Központi Statisztikai Hivatal adatai szerint a gazdálkodók mindössze 6,1%-a 34 év alatti, míg 31%-a 65 év feletti. A VP2-6.1.1-16-os pályázat keretein belül a támogatásra jogosult fiatal mezőgazdasági termelők vissza nem térítendő támogatásban részesültek, melynek összege 40 000 euró volt. A támogatás két részletben került kifizetésre, első részletben az összeg 75%-át kapta meg a nyertes gazda előlegben, a fennmaradó 25%-ot pedig a projekt sikeres megvalósítása és igazolása után. Az összeg forintban került kifizetésre, az adott év január 1-jei euró árfolyamán (Pályázat.gov.hu, 2024).

A felhívás alapján pályázatot csak olyan természetes személyek nyújthatták be, akik mezőgazdasági főtevékenységet folytatnak, és amikor benyújtották a támogatási kérelmüket nem több mint 12 hónapja kezdték el ezt a tevékenységet. Továbbá, a pályázónak legalább 18 évesnek, de 40 évnél fiatalabbnak kellett lennie. Emellett a pályázóknak megfelelő szakismerettel kell rendelkezniük, amelyet az elfogadható szakképesítések és végzettségek listájával tudtak igazolni. A természetes személyek esetében az egyik legfontosabb követelmény, hogy a támogatási kérelem benyújtásakor legalább 6 000 STÉ (vagyis Standard Termelési Érték) üzemmérettel rendelkezzenek és a mezőgazdasági tevékenység megkezdésének időpontja nem lehet régebbi 12 hónapnál. A jogi személyek szempontjából a pályázó kizárólagos tulajdonosának és ügyvezetőjének kell lennie, aki szintén megfelel az életkori és szakismereti követelményeknek. A jogi személy üzemméretének el kell érnie a 6 000 STÉ-t, de nem haladhatja meg a 25 000 STÉ-t. A pályázat azonban kizárta azon pályázókat, akik már korábban részesültek fiatal mezőgazdasági termelők támogatásában az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból, vagy akik más hasonló jellegű támogatásban részesültek a közelmúltban (Pályázat.gov.hu, 2024).

A pályázat célja nem csupán egy új vállalkozás elindítása volt, hanem annak a jövőben lévő hosszútávú fenntartása is. Ezért a projekt keretében megvalósítandó tevékenységet szigorúan szabályozták. A pályázónak részletes üzleti tervet kellett benyújtania, amelynek tartalmazni a kellett a vállalkozás működésére, fejlesztésére és fenntarthatóságára vonatkozó terveket. Az üzleti terv megvalósításához szükséges intézkedéseket a pályázónak a támogatás elnyerését követő 9 hónapon belül el kellett kezdeni és az első adóbevallást a mezőgazdasági tevékenység megkezdését követő évben volt szükséges benyújtania (Pályázat.gov.hu, 2024).

A támogatást nyert pályázóknak személyesen kellett részt venniük a vállalkozás vezetésében, különös tekintettel arra, hogy a gazdaság sikeres működtetéséhez és az üzleti terv teljesítéséhez szükséges döntések meghozatalában közvetlen szerepet kellett vállalniuk. A projektek megvalósításához két mérföldkövet terveztek: az első kifizetési kérelem benyújtása a támogatás 75%-ára a támogatói okirat hatályba lépését követő 12 hónapon belül, míg a második kifizetési kérelem benyújtása a fennmaradó 25%-ra legkorábban 36 hónap után, de legkésőbb a működtetési időszak megkezdésétől számított 66. hónap végéig kellett megtörténni (Pályázat.gov.hu, 2024)

Sikeres pályázás követően a nyerteseknek több kötelezettséget is vállalniuk kellett a pályázat sikeres végrehajtása érdekében. Az egyik ilyen kötelezettség az volt, hogy a gazdálkodási naplót kellett vezetni, ami dokumentálja a gazdaság működésével kapcsolatos tevékenységeket. A gazdálkodási naplót a teljes működtetési időszak alatt vezetni kellett és az abban szereplő adatokat a hatóságok ellenőrizhették. Valamint, a pályázóknak biztosítaniuk kellett, hogy a projekt keretében megvalósított fejlesztések megfelelnek az akkori környezetvédelmi és esélyegyenlőségi előírásoknak. A projekt megvalósítása során külön figyelmet kellett fordítani a védett természeti és kulturális értékek megőrzésére és a környezetkárosító hatások elkerülésére. A pályázóknak a támogatás folyósítását követő öt évig kötelesek voltak fenntartani a gazdaságukat és teljesíteni az üzleti tervben vállalt kötelezettségeket és beruházásokat. A projekt megvalósítását és a fenntartási kötelezettségeket a támogatói okirat hatályba lépését követően kellett megkezdeni és biztosítani kellett, hogy a nyertes gazdaság megfelel az előírt feltételeknek a pályázat végéig (Pályázat.gov.hu, 2024)

Abban az esetben, ha az ellenőrzések során kiderült, hogy a pályázó nem teljesítette a kötelezettségeit, vagy megsértette a pályázati feltételeket, akkor az szigorú következményeket vonhatott maga után. Ez akár azt is jelenthette, hogy a pályázót a támogatás teljes vagy részleges visszafizetésére kötelezhették. Vagy ha a pályázó nem tett eleget a vállalt kötelezettségeknek vagy nem biztosította a megfelelő dokumentációt, a fennmaradó támogatás kifizetését felfüggesztették, amíg az összes kötelezettség teljesítésre nem került. Súlyosabb esetekben a hatóság visszavonhatta a teljes támogatási összeget, ami azt jelentette, hogy a már folyósított összegeket is vissza kellett fizetni a nyertes gazdának. A feltétel megszegése vagy a pályázattal való visszaélés fennálltakor jogi eljárás is indult a kedvezményezett ellen, ha súlyos szabálytalanságok vagy csalás gyanúja merült fel (Pályázat.gov.hu, 2024).

3. Anyag és módszertan

3.1 Anyag

A kutatás alá vont gazda Renáta, 39 éves. Mezőgazdasági tevékenységét 2010-ben kezdte őstermelőként, majd 2017-ben mezőgazdasági egyéni vállalkozóvá vált. Mezőgazdasági tevékenységét Baranya vármegye dél-keleti részén fekvő kisvárosban, valamint annak környékén folytatja. Szakmaspecifikus végzettségei között szerepel a mezőgazdasági technikai képzés és az aranykalászos gazda minősítés. A gazdálkodás fő iránya a szántóföldi növénytermesztés, amely során gabonaféléket, hüvelyes növényeket és olajos magvakat termeszt. Jelentős mérföldkő volt a 2013-as együttműködés a PioneerHi-Bred Zrt.-vel, amely lehetővé tette a gazdaság jelentős bővülését és új mezőgazdasági gépek beszerzését. A gazdaság jelenleg 20,92 hektáron működik és célja a jövőben az állattenyésztési és kertészeti ágazatok fejlesztése. A gazda hosszú távú célja a fenntartható fejlődés biztosítása és a termelési költségek csökkentése energiahatékonysági beruházásokkal.

A gazda segítségemre volt, hogy felhasználhassam a benyújtott pályázati anyagát a kutatásomhoz, ám e mellett anonimitást kért. Ezen vizsgálat alá vont anyagok közé tartozik a *Kérelem digitális hitelesítési adatai* nevű dokumentum, amely a Magyar Államkincstárhoz került benyújtásra és ennek elektronikus másolatát kaptam meg. Továbbá rendelkezésemre áll a támogatói okirat is, amely igazolja, hogy a gazda jogosult a támogatásra, valamint a beruházások számlái és a naplómhoz tartozó érintésvédelmi dokumentum.

A gazdával egy családi barátom keresztül vetem fel a kapcsolatot, telefonon kerestem fel, ahol megbeszéltünk egy személyes találkozást. A találkozásra 2024. október 6-án került sor otthonában, ahol mélyinterjút folytatottuk le először majd közösen meglátogattuk a település határára fekvő telephelyét, ahol a beruházások egy része valósult meg. A gazdaság közös bejárása 2 órán keresztül tartott.

A pályázatának benyújtására 2017. március 16-án került sor, az első kifizetési kérelem 2017. október 01-én valósult meg, a zárókifizetést pedig 2022. március 31-én nyújtotta be a kifizető ügynökséghez (1. táblázat).

Mérföldkő	Dátum	Összeg (Ft)
Első kifizetési kérelem	2017.10.01	9 294 900
Záró kifizetési kérelem	2022.03.31	3 098 300

1. táblázat. Mérföldkövek kifizetésének időpontjai és összegei
Forrás: Saját szerkesztés

A pályázati időszak végére az üzem mérete 49 735,54 euró értékre növekedett és a mezőgazdasági termelésből származó árbevétel elérte a 8 187 410 forintot. Emellett a gazda főállású vállalkozóvá vált és egy teljes munkaidős alkalmazottat is foglalkoztat. Pályázta elkészítéshez alkalmazott egy pályázatíró cégtől kirendelt pályázatírót, aki végig vitte a pályázatát.

3.2 Módszertan

A vizsgálatom célja, hogy áttekintésem, milyen vállalásokat tett a gazda az üzleti és pénzügyi tervében, majd ezeket összehasonlítsam a pályázati időszak alatt megvalósult tényleges eredményekkel, és ehhez mértem választottam meg a kutatás alábbi módszereit.

A kvantitatív (mennyiségi) kutatás fő fókusza a számadatok alapján kimutatható eredményeken van, így amikor ezt a módszert alkalmaztam, elsősorban az üzleti és pénzügyi tervben található adatokkal dolgoztam. Olyan kimutatásokat használtam, amiket tanulmányiam során sajátítottam el. Ezek közé tartozik az idősoros elemzés, egyszerű összehasonlítások és Excel táblázatok elemzése. A kvalitatív (minőségi) kutatás a személyes tapasztaltokra és inkább a mögöttes indítékokra épül, nem célja a pontos reprezentálás, inkább a kiegészítés és alátámasztás. Ezen módszerrel átfogóbb és emberközelibb képet kapok a támogatás valódi hatásairól és arról is, hogy a gazda hogyan tudott alkalmazkodni a támogatás nyújtotta lehetőségekhez és kihívásokhoz (Boncz, 2015).

Kutatásom első pontjában a gazdaság gépberuházási elemeit vizsgáltam meg. A második pontban a gazdaság energiahatékonysági tervét elemeztem, itt logikusan haladva a konkrét számadatok bemutatása után jöttek a gazda személyes tapasztalatai.

A harmadik pontomban csak a pénzügyi tervre koncentráltam, itt csak a konkrét számadatokat vettem alapul, amit a gazda pénzügyi tervéből vettem ki és kvantitatív módszerekkel vizsgáltam meg azokat.

Végül egy félig strukturált mélyinterjút készítettem a vizsgált gazdával, hogy azokra a kérdésekre is megkapjam a választ, amit az általa szolgáltatott dokumentumokból nem tudtam kideríteni, valamint bele lássak a döntéseinek és tapasztalatainak a háttérébe. Mélyinterjút (Newing, 2011) és (Lengyel, 2013) írásai alapján építettem fel. Igyekeztem mélyinterjúm során olyan környezetre törekedni, amiben kényelmesen és nyíltan tud válaszolni a kérdéseimre. Beleegyezett, hogy a mélyinterjú nála történjen meg, mivel itt komfortosabban érezte magát. A mélyinterjú során figyeltem arra, hogy egy könnyed beszélgetést folytassak a gazdával, miközben megőrizsem a semlegességem, objektivitásomat a témával kapcsolatban. Igyekeztem olyan kérdéseket feltenni, amiről nyíltan tud beszélni, hogy minél több információt tudjak kinyerni. Beszélgetésemet írásos alapon és hangfelvételen is rögzítettem, a gazda beleegyezésével.

Olyan kérdéseket készítettem, amikből a meglévő tényleges számadatok mellett a gazda saját tapasztalatát is bele tudtam fűzni a kutatási pontjaimba, így segítve, hogy teljes képet kapjak a kutatásom egészéről. A kérdéseket az alábbi táblázatban (2. táblázat) szemléltettem.

Gépbeszerzésre vonatkozó kérdések	Energiahatékonyságra vonatkozó kérdések
Mi okozta a gépbeszerzési tervtől való eltérést?	Mi motivált a napelem építésére?
Milyen gépek lettek az eredetiek helyett?	Hogyan zajlott a napelem telepítése?
Milyen véleményen vagy arról, hogy tudtál módosítást végezni a pályázatban?	Tervezel még több napelemet felszerelni?
Mi a véleményed végül a gépekről?	

2. táblázat. Feltett kérdéseim a gépbeszerzésre és energiahatékonyságra
Forrás: Saját szerkesztés

4. Eredmények és értékelésük

4.1 Az üzleti terv gépbeszerzésre vonatkozó eredményei

A vizsgált gazdaságában az eredeti üzleti tervhez képest alapvető változások történtek a fejlesztési és beruházási prioritások terén. Az eredetileg megfogalmazott célok között a gazdasági épület és az állattartáshoz szükséges istálló felújítása, valamint az állattenyésztési ágazat elindítása szerepelt. Ezek a fejlesztések célja a tejhasznú tehenek tartására irányult, amelyből az üzleti terv negyedik évére várhatóan 1 500 450 forint árbevételt terveztek. Az üzleti terv szerint a gazdasági épület és istálló fejlesztésének összköltsége 1 000 000 forint lett volna. Ez az összeg fedezte volna a tehenéltartáshoz szükséges infrastruktúrának a fejlesztését, beleértve az önitatók, fejőrendszer, villanypásztor és karám kialakítását. Azonban a gazda, felismerve a gazdaság gépparkjának elavultságát, arra a döntésre jutott, hogy az épületfejlesztésre szánt forrásokat inkább új gépek beszerzésére fordítja.

Az eredeti üzleti tervben szereplő gépbeszerzési terveken is változtatás történt. Az eredeti terv szerint egy New Holland traktor és egy Claas 208 Mega kombajn beszerzése volt a cél, amelyekkel a mezőgazdasági területek művelésének hatékonyságát kívánták növelni. Azonban egy kedvező piaci lehetőséget kihasználva, a gazda egy Claas Lexion 550 arató-cséplőgépet vásárolt, amely az eredetileg tervezett kombajn helyett lényegesen modernebb és nagyobb teljesítményű gép volt számára. A beszerzés költsége 27 millió forint volt, amihez a gazda így kedvező áron tudott hozzájutni. A traktor beszerzése szintén változott az eredeti tervekhez képest. A gazda nem a New Holland traktort szerezte be, hanem egy Landini 9880-as traktort, amelyet egy online kereskedelmi portálon talált meg. Az új traktor ára 5 millió forint volt, ami szintén kedvező beszerzési lehetőségnek bizonyult. Bár rövidtávon megfelelően kielégítette a gazdaság igényeit, később kiderült, hogy egy modernebb traktor beszerzése is szükségessé válik a növekvő földterületek megműveléséhez és a termelési kapacitás fenntartásához.

A kvantitatív elemzésem során először is idősor elemzés segítségével megvizsgáltam, hogy milyen hatással voltak a beruházások a gazdaság pénzügyi teljesítményére. A 2018-as 2 176 416 forintról indulva a bevételek évente növekedtek és 2022-re elérték a 8 279 385 forintot. A legnagyobb ugrás 2019 és 2021 között történt, amikor a bevételek 84,8%-kal, majd 65,5%-kal növekedtek. Ez a növekedés jól tükrözi a gazdaság termelési kapacitásának fejlődését és a gépek vásárlása utáni pozitív hatásokat. Ugyanakkor a növekedési ütem 2021-től kezdve lassult és 2022-re már csak 1%-os növekedés figyelhető meg. Ez arra enged következtetni, hogy a

mezőgazdasági termelés elérte azt a szintet, ahol további jelentős növekedésre már kevésbé lehet számítani.

Ezután megvizsgáltam a tárgyi eszközök nettó értékét az évek során, ami szintén figyelemre méltó változásokat mutatott. 2018-ban az eszközök értéke 7 000 000 forint volt, ami 2019-re több mint kétszeresére, 17 500 000 forintra nőtt. Ez az értéknövekedés a géppark korszerűsítésére fordított beruházásoknak köszönhető. Azonban az eszközök értéke az évek során fokozatosan csökkent, 2022-re pedig 15 537 749 forintra esett vissza. Ez az amortizáció hatását mutatja, amely a gépek használatának természetes velejárója. Az amortizáció mértéke évente 3,8% és 4% között mozgott, ami viszonylag stabil csökkenési ütemet mutat.

A gazda külön kiemelte,, hogy engedélyezték számára, hogy az épületfejlesztési tervének az összegét át tudja integrálni az új gépek beruházásába, hiszen elsődleges célja mindig is a géppark modernizálása volt. A gazda úgy véli, hogy a gépbeszerzési döntés meghozatala alapvetően pozitívan hatott a gazdaság működésére és lehetővé tette a termelési hatékonyság növelését. Bár az állattenyésztési projekt jelenleg nem került megvalósításra, a gazda nem zárja ki annak lehetőségét, hogy a jövőben állattenyésztésbe kezdjen, amennyiben a gazdaság növekedése és a piaci lehetőségek ezt lehetővé teszik. A kapcsolatrendszer szintén fontos szerepet játszott a gépbeszerzések megvalósításában. A Claas Lexion 550 kombájn (4. ábra) beszerzési lehetőségét egy helyi mezőgazdasági kft.-től szerezte meg, amely kedvező áron kínálta a gépet eladásra. A gazda ismerősein keresztül jutott el ehhez az ajánlathoz, amely lehetővé tette, hogy kedvező áron jusson hozzá a modernebb arató-cséplőgéphez. Ez a kapcsolatrendszer nemcsak a beszerzés során volt fontos, hanem hosszú távon is hozzájárult a gazdaság fenntarthatóságához, hiszen a bérratási szolgáltatásoktól való függetlenedés lehetővé tette, hogy a gazda saját időzítése szerint végezze el a betakarítást.

2. ábra A vásárolt Claas Lexion 550-es kombájn.
Forrás: Saját fénykép

A gazda végső döntéseiről úgy vélekedik, hogy jól hozta meg őket. Az, hogy eredetileg az épületfejlesztésre szánt forrásokat a géppark modernizálására fordította, hosszútávon fenntarthatóbb fejlődést biztosított a gazdaság számára.

Az új gépekről, különösen a Claas Lexion 550 arató-cséplőgépről úgy vélekedik, hogy ez a döntése lehetővé tette, hogy önállóan végezze a betakarítási munkákat, így elkerülhetővé váltak a béraratói szolgáltatásokból adódó költségek és késedelmek. Ez a döntés közvetlenül hozzájárult a gazdaság termelési kapacitásának növekedéséhez, hiszen saját ütemezése szerint tudta elvégezni a munkákat, valamint az új kombájn képességei is meghaladták az előzőét, ami a terméshozamok stabilitását és minőségének javulását is eredményezte. A traktor választásáról végül a gazda már nem volt annyira elégedett, az elsőnek jónak tűnő gép végül nem hozta el az elvárt eredményeket. Így mire elkészült az interjú, addigra a gépen túladott.

4.2 Az üzleti terv energiahatékonyság fejlesztésének eredményei

Az energiahatékonyság fejlesztésének egyik fő célkitűzése a gazdaságban, hogy a gazdasági tevékenységek energiaigényét fenntartható és költséghatékony módon biztosítsa. A projekt keretében egy hálózatra visszatápláló napelemes rendszer telepítését tervezték, amelynek várható költsége 1,5 millió forint. Az ilyen rendszer kiépítése a modern mezőgazdasági vállalkozások számára kulcsfontosságú, mivel csökkenti az energiaforrásoktól való függést és jelentősen mérsékli az üvegházhatású gázok kibocsátását, amelyek a mezőgazdasági ágazatban egyre inkább a fenntarthatósági törekvések középpontjába kerültek.

A megújuló energiaforrások alkalmazása a gazdaság számára kettős előnnyel jár: egyrészt csökkenti az energiaköltségeket, másrészt hosszú távon stabil energiaforrást biztosít, amelyet a jövőbeli bővítésekhez és beruházásokhoz is felhasználhatnak. A napelemes rendszer telepítésével a gazdaság közvetlenül hozzájárulhat a környezeti fenntarthatósághoz, hiszen a napenergiát használó rendszerek csökkentik a fosszilis tüzelőanyagok iránti keresletet.

A hálózatra visszatápláló rendszer egyik nagy előnye, hogy a napelem által megtermelt többletenergiát vissza lehet táplálni a hálózatba, ami további bevételi forrást jelenthet a gazdaság számára. Ez az energiagazdálkodás szempontjából is optimális megoldás, hiszen így a rendszer nem csak a napi energiaigényt fedezi, hanem a megújuló energiaforrás kihasználásával időszakos többletenergia termelést is lehetővé tesz, amelynek hasznosítása stabil bevételt biztosít.

A költségelemzés első lépésként a teljes beruházásnak a kiadások áttekintésével kezdődött. A napelem telepítésének a számlája alapján rendszer összköltsége 1 641 729 forint volt. Ennek a költségnek legjelentősebb részét a napelemes panelek és az inverter beszerzése tette ki. A rendszer központi elemének, egy Fronius Symo 4.5-3-14 Wlan Web inverter beszerzése 107 500 Forint nettó összegbe került (bruttó: 136 525 forint), míg a 330 wattos Amerisolar panelek összesen 540 000 forintba kerültek nettó (bruttó: 685 800 forint). A telepítési és engedélyezési költségek nagy tételek voltak az összköltségben. A telepítési díjak, az érintésvédelmi vizsgálatok és az engedélyeztetési költségek összesen 140 000 forint -ot tettek ki nettó értékben (bruttó: 177 800 forint), míg a tervezési és engedélyezési díjak további 50 000 forintba kerültek nettó (bruttó: 63 500 forint). A tartószerkezetek költségei, amelyek a napelemek stabil rögzítéséhez szükségesek, szintén lényeges tényezőt jelentettek a beruházásban. A német K2 System tartószerkezet ára 102 000 forint volt nettó összegben (bruttó: 129 540 forint).

A költségelemzés elvégzése után következett a megtérülési idő kiszámítása. A baranyai régióban a legnagyobb áramszolgáltató az E-ON és az Dél-dunántúli Áramhálózati Zrt., így az ő weblapjukon feltüntet adatok alapján számoltam. Elször szemléltetni szeretném az árak alakulását, az E-ON Dél-dunántúli és Észak-dunántúli Áramhálózati Zrt. árain keresztül. (3. táblázat).

Évek	E.ON Dél-dunántúli Áramhálózati Zrt.	E.ON Észak- dunántúli Áramhálózati Zrt.
2008	18,5	18,5
2009	28	28
2010	23,24	23,24
2011	21,71	21,71
2012	20,66	20,66
2013	19,808	19,808
2014	16,634	16,634
2015	15,77	15,77
2016	15,77	15,77
2017	12,85	12,85
2018	16,32	16,32
2019	20,99	20,99
2020 (2021.03.31- ig)	23,92	23,92
2021 (2021.04.01- től)	22,21	22,23
2022. (2022.01.01.- 2022.06.30-ig)	32,29	31,78
2022. (2022.07.01- től)	30,73	30,42
2023.	158,8	158,57
2024.	98,21	95,59

3. táblázat Elosztók hálózati veszteség beszerzési átlagára (Ft/kWh)
Forrás: Saját szerkesztés

A beruházás megtérülésének (ROI) elemzése az éves energiamegtakarításon alapul, mely a saját energiatermelés eredményeként csökkenti a gazdaság áramköltségeit. A jelenlegi villamosenergia-árak figyelembevétele mellett, amely körülbelül 98 forint/kWh, a napelemes rendszer várható éves termelése, amely hozzávetőleg 3 000 kWh, éves szinten körülbelül 294 000 forint megtakarítást eredményezhet a gazdaság számára. Emellett, a rendszer által termelt, hálózatra visszatáplálható többletenergia további bevételi forrást biztosít, amely akár 100 000

forint éves bevétellel is hozzájárulhat a megtakarításhoz. Így az éves megtakarítás és bevétel összesen mintegy 394 000 forintot érhet el, ami alapján a teljes beruházás hozzávetőlegesen 4 év alatt térülhet meg. Ez az eredmény arra utal, hogy a beruházás nemcsak önfinanszírozóvá válik a megtérülés után, hanem hosszú távon stabil költségmegtakarítást eredményez, ami növeli a gazdaság pénzügyi fenntarthatóságát.

Ezután elvégeztem egy környezetvédelmi hatásvizsgálatot, ami megmutatja a napelemes rendszer telepítésének pozitív ökológiai hatásait. Az Európai Unió által közzétett átlagos szén-dioxid-intenzitás, amely körülbelül 230 g CO₂/kWh, alapul véve, a napelemes rendszer évi 3 000 kWh termelése mintegy 0,69 tonna CO₂ kibocsátás csökkentést eredményezhet évente, amely jelentősen mérsékli a gazdaság ökológiai lábnyomát. Ez a csökkentés nemcsak a fenntarthatósági célokat szolgálja, hanem pozitív társadalmi és gazdasági értékkel is bír, hiszen a megújuló energia használata javítja a gazdaság környezeti megítélését és hozzájárul a zöldenergiával kapcsolatos előírások teljesítéséhez. Ez a fajta hatásvizsgálat során fontos figyelembe venni, hogy a napelemes rendszer telepítése milyen mértékben járul hozzá a szén-dioxid-kibocsátás csökkentéséhez ezzel együtt a klímavédelmi célok eléréséhez (<https://www.eea.europa.eu/en/analysis/indicators/greenhouse-gas-emission-intensity-of-1?activeAccordion=>).

A gazda és családja számára a napelemek telepítése már régóta vágyott fejlesztés volt, amelyet eredetileg is a saját otthonukra terveztek. Az energiahatékonyság és a fenntartható megoldások iránti elkötelezettségük miatt a napelemes rendszer egyértelmű és hosszú távú befektetési célként szerepelt a terveik között. Amikor azonban lehetőségük nyílt arra, hogy a fiatalgazda pályázat keretében integrálják ezt a fejlesztést, ez az elképzelés új irányt vett. A pályázat lehetőséget biztosított számukra arra, hogy a magáncélú beruházásukat összekapcsolják a gazdaság hosszú távú fejlesztési céljaival, ezáltal maximalizálva a pályázat által nyújtott támogatás előnyeit. Így a fiatalgazda pályázat nemcsak a gazdasági kiadások csökkentését tette lehetővé, hanem olyan támogatást is nyújtott, amely révén a gazda biztonságosan és magas minőségben tudta megvalósítani az energiahatékonysági célokat. A lehetőség megnyitása a pályázat keretében kulcsfontosságú döntés volt, mivel a gazda és családja felismerte, hogy a gazdaság energiaigényének fedezésével nemcsak a rezsiköltségeiket csökkenthetik, hanem hozzájárulhatnak a gazdaság fenntarthatóságának növeléséhez is.

A telepítés nehézségek nélkül zajlott. Ez a zavartalan bevezetési folyamat annak is köszönhető, hogy a gazda alapos előkészületeket tett a projekt megkezdése előtt, valamint utána nézett annak, hogy olyan szakembereket alkalmazzon, akik jól felkészültek. A telepítés

zavartalansága azt is jelentette, hogy a gazdaság működésében nem volt szükség nagyobb megszakításokra, így a gazda zökkenőmentesen tudta integrálni a rendszert a mindennapi üzemelésbe.

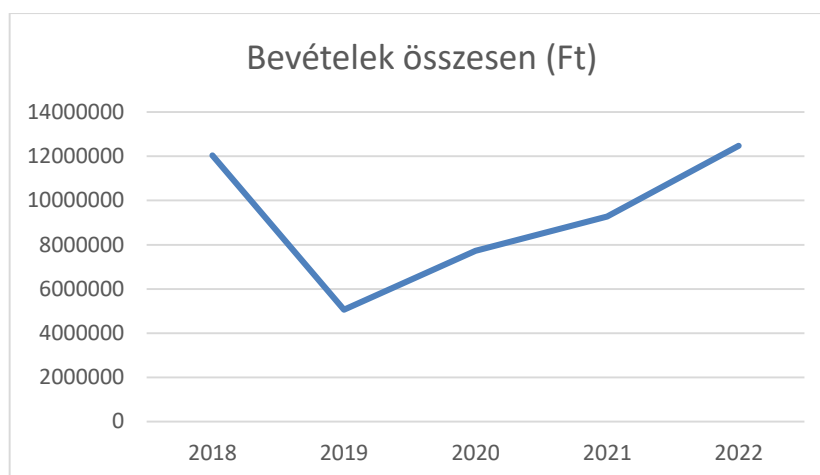
A vizsgált tapasztalat alapján a napelem különösebb nehézség nélkül lát el olyan eszközöket, mint a villanybojler, hűtőszekrény vagy légkondicionáló és ezzel hozzájárul az otthoni energiafogyasztás csökkentéséhez és a költséghatékonyság növeléséhez. A gazda azonban azt is észrevette, hogy bizonyos időszakokban, mint például a téli hónapokban, amikor kevesebb a napfény, az áramellátás esetleg nem lesz elegendő. Ebben az esetben fontolóra veszi, hogy a jelenlegi rendszer mellé további napelemes elemeket telepítsen, amelyek növelnék a termelési kapacitást és biztosítanák a stabil energiaellátást az alacsony napfényes időszakokban is. A gazda jövőbeli fejlesztési tervei között szerepel továbbá, hogy a gazdasági telephelyen lévő épületre is telepít napelemeket. Bár ezt a beruházást még alaposan át kell gondolnia a költségek miatt, de a telephelyre tervezett napelemes rendszer telepítése szervesen illeszkedne a gazdaság hosszú távú fenntarthatósági stratégiájába.

4.3 A pénzügyi terv eredményei

Az pénzügyi terv elemzésének célja, hogy jobban megértsük, hogyan teljesít alanyom gazdasága és milyen esélyei vannak a hosszú távú sikerre. A bevételi és kiadási trendek vizsgálatával például azt láthatjuk, hogyan alakultak az évek során a gazdaság bevételei és kiadásai, míg a nettó eredmény elemzésével világossá válik, hogy a gazdaság mennyire volt nyereséges vagy veszteséges egy-egy adott évben. A támogatások hatásának vizsgálata segít felmérni, hogy a támogatások mennyiben járulnak hozzá a bevételekhez és ezáltal a pénzügyi stabilitáshoz. A költségek elemzésével pedig kideríthetjük, hogy melyek a legnagyobb kiadási tételek. Az értékcsökkenés, vagyis a gépek és eszközök elhasználódásának elemzése megmutatja, hogy mikor szükséges újabb beruházásokat tervezni, míg a mezőgazdasági bevételek vizsgálata abban segít, hogy ártassuk, mennyire jövedelmező maga a mezőgazdasági tevékenység. A nettó eszközérték elemzése során megnézzük, hogyan változott a gazdaság eszközállománya és voltak-e újabb beruházások, amelyek hosszú távon is erősítik a stabilitást. Végül, a megtérülési idő (ROI) elemzése alapján megbecsülhetjük, hogy a gazda által végzett beruházások mennyire váltak be, vagyis mennyi idő alatt hozták vissza a ráfordított összeget.

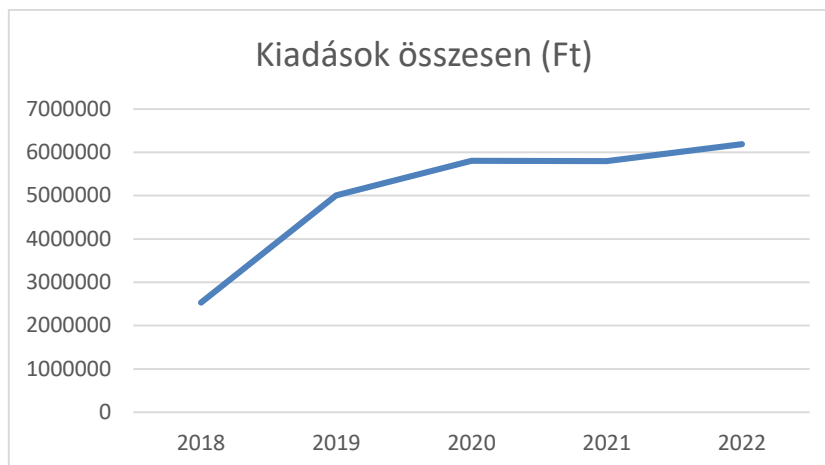
Ezek az elemzési pontok együtt egy átfogó képet adnak a gazdaság működéséről, fejlődési lehetőségeiről és arról, hogy milyen irányokba érdemes tovább fejleszteni azt.

A bevételek 2018-ban 12 042 761 forintról indultak, majd 2019-ben jelentősen visszaestek 5 059 694 forintra, ami közel 58%-os csökkenést jelent. Ez a drasztikus visszaesés utalhat a Covid19-járvány kezdetére, vagy hogy a támogatások mértéke vagy a mezőgazdasági termelésből származó bevételek abban az évben alacsonyabbak voltak. Azonban a következő években a bevételek fokozatosan emelkedtek, 2022-re elérve a 12 478 715 forintot. Ez az évenkénti növekedés arra enged következtetni, hogy a gazdaság stabilizálódott, és fokozatosan növelte jövedelmezőségét. Szemléltetése az adatoknak az 6. ábrán látható.

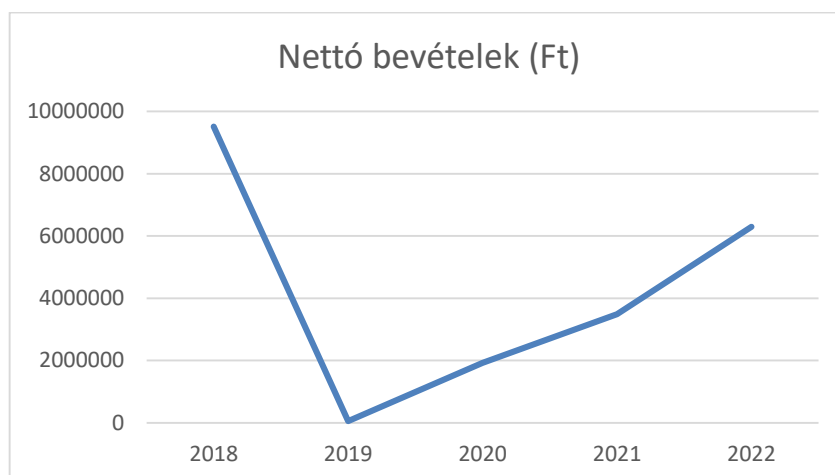
3. ábra Bevételek összesen forintban
Forrás: Saját szerkesztés, pénzügyi terv alapján

A kiadások 2018-ban viszonylag alacsony szinten, 2 528 812 forinton kezdődtek, viszont 2019-ben gyorsan megemelkedtek, elérve az 5 008 311 forintot, ami közel megkétszereződött. Ez a növekedés a gép és infrastruktúra beruházásokhoz kapcsolódik. Az ezt követő években a kiadások mérsékeltebb ütemben növekedtek, 2022-re 6 184 725 forintot értek el. Az évek során a kiadások stabilizálódtak, ami arra utal, hogy a kezdeti beruházási költségeket fokozatosan sikerült fenntartási költségekké átalakítani (4. ábra).

4. ábra Az összes kiadás forintban
Forrás: Saját szerkesztés, pénzügyi terv alapján

A nettó bevételek 2018-ban kiemelkedő szinten voltak, elérve a 9 513 949 forint. Azonban 2019-ben drasztikus visszaesés következett, mindössze 51 383 forintos nettó bevétellel, amely közel veszteséges évet jelentett. Ez valószínűleg a jelentős kiadások és az alacsonyabb bevételek együttes hatása. A következő években azonban a nettó bevétel fokozatosan nőtt. Ez a pozitív trend arra utal, hogy a kezdeti beruházások kezdtek megtérülni és a gazdaság növekvő nyereséget tudott realizálni. A 5. ábrán szemléletesre kerül:

5. ábra Nettó bevételek forintban
Forrás: Saját szerkesztés, pénzügyi terv alapján

Összességként az adatok alapján 2018-ban jelentős nyereséget könyvelt el a gazdaság, de a következő évben drasztikus csökkenés következett be, mivel a beruházások jelentős része ebben az évben valósult meg. 2020-tól kezdve a gazdaság növekvő jövedelmezőséget mutat, ami a beruházások sikerét és a gazdaság stabilizálódását tükrözi.

A támogatások kezdetben jelentős szerepet játszottak a gazdaság pénzügyi stabilitásában, különösen 2018-ban, amikor a támogatásból származó bevételek 9 866 345 forintot tettek ki, ami a teljes bevétel (12 042 761 forint) 82%-át képviselte. Ez lehetővé tette a gazdaság számára, hogy 9 513

949 forintos nyereséggel zárja az évet. Egy évvel később viszont a támogatások drasztikusan csökkentek, mindössze 582 874 forintra, így már csak a teljes bevétel 11%-át adták. Ennek következtében az éves nyereség minimálisra, 51 383 forintra esett vissza. 2020-ban a támogatások enyhén növekedtek

6. ábra A támogatási bevételek százalékos aránya az összes bevételhez százalékban

Forrás: Saját szerkesztés, pénzügyi terv alapján

594 531 forintra, de ez továbbra is csupán a teljes bevétel 7,7%-át tette ki. Az éves nyereség ekkor már 1 924 785 forintra emelkedett, azt indikálva, hogy a gazdaság egyre inkább saját bevételeire támaszkodik. 2021-ben az egységes területalapú támogatás 606 422 forintra nőtt, de ez csak a bevételek 6,5%-át adta, miközben a nyereség 3 484 947 forintra emelkedett, amely szintén a gazdaság stabilitását mutatta. 2022-ben a támogatások összege 3 716 850 forintra nőttek, amely a teljes bevétel (12 478 715 forint) 30%-át tette ki, hozzájárulva a jelentős, 6 293 990 forintos éves nyereséghez. Ez köszönhető annak, hogy a fiatalgazda pályázat fennmaradó 25%-át ebben az évben fizették ki a gazdának. Ez az év jelzi, hogy bár a támogatások ismét segítettek a gazdaságnak, a gazda addigra már önállóan is fenntartható működést ért el, köszönhetően a növekvő piaci bevételeknek (6. ábra).

Az általam elemzett adatok alapján a gazdaság költség szerkezetében az évek során jelentős változások figyelhetők meg. 2018-ban a befektetett eszközök ráfordításai a teljes költség 10,9%-át tették ki, majd 2019-ben 8,7%-ra növekedtek ezek az értékek, majd 2020-tól teljesen megszűntek. Ez arra utal, hogy a gazdaság az első években végezte el a pályázati beruházásokat az eszközök beszerzésére, többek között az energiahatékonyság beszerzésére, amelyek később már nem igényeltek további forrásokat. Az anyag-, áru- és félkész termékek beszerzési költségei fokozatos növekedést mutattak, 2018-ban 0,4%-ot tettek ki az összköltségből és 2022-re 1,6%-ra emelkedtek. Ez a növekedés az anyagárak folyamatos emelkedésével és a termelés növekvő igényeivel magyarázható. Az eladott és közvetített

szolgáltatások költségei is növekedést mutatnak, 0,17%-ról 0,27%-ra emelkedtek, ami a gazdaság szolgáltatási tevékenységének bővülését vagy a külső szolgáltatások igénybevételének növekedését jelezheti.

A pénzügyi hitelre kifizetett kamatok egyik évben sem jelentek meg, ami stabil pénzügyi háttérre sugall, hiszen a gazdaság nem volt rászorulva hitelre, így mentes maradt a kamatköltségektől. Az egyéb kiadások aránya 2018 és 2022 között enyhén csökkent, 0,17%-ról 0,08%-ra csökkent. A bér- és járulékköltségek a költségszerkezet legnagyobb hányadát teszik ki és folyamatos növekedést mutattak: 2018-ban a teljes költség 61,3%-át tették ki, míg 2022-re 76,4%-ra emelkedtek. Ez azzal magyarázható, hogy időközben egy olyan alkalmazottat foglalkoztattak, aki munkájáért több jövedelmet vár el, ami jelentős pénzügyi terhet ró a gazdaságra. Az értékcsökkenés is növekvő tendenciát mutatott, 2018-ban az összköltség 19,8%-át tette ki, míg 2022-re 26,7%-ra emelkedett. Ez az amortizáció növekedése az eszközök elhasználódására utal, amely a jövőben újabb beruházásokat tehet szükségessé. Összességében a költségek arányának elemzése rámutat arra, hogy a gazdaság működési költségei között a bérköltségek és az értékcsökkenés dominálnak, míg a befektetési kiadások és az anyagbeszerzések aránya csökkenő tendenciát mutat, ami pozitívan hat.

A fiatalgazda gazdaságában a befektetett eszközök értékcsökkenésének elemzése alapján jól látható, hogy a tárgyi eszközök nettó értéke 2018 és 2022 között jelentős változásokon ment keresztül. A legnagyobb változás 2019-ben történt, amikor a tárgyi eszközök nettó értéke több mint kétszeresére nőtt, 7 millió forintról 17,5 millió forintra. Ez a jelentős növekedés az új eszközök és beruházások beszerzését mutatja, mint a traktor, a kombajn és a napelemes rendszer. Az ezt követő években a nettó eszközérték fokozatosan csökkent, ami az eszközök természetes elhasználódását tükrözi. A csökkenés üteme azonban viszonylag állandó maradt, ami arra utal, hogy a gazdaság eszközállományának összetétele stabilizálódott és az amortizáció mértéke jól kezelhető maradt. Az adatok alapján megállapítható, hogy bár a gazdaság eszközállománya stabil alapot nyújt a működéshez, az elkövetkező években új beruházásokra lesz majd szüksége.

A pénzügyi terv alapján a mezőgazdasági termelésből származó bevétel növekedést mutatott az évek során. Míg 2018-ban a bevétel 2 176 416 forint volt, ez az összeg folyamatosan emelkedett és 2022-re elérte a 8 279 385 forintot. Ez a növekedés számos tényezővel magyarázható, mint például a gazdaság termelékenységének javulása az új beruházások által, a piaci árak kedvező változása, különösen a 2022-es évben, amikor saját és a gazda tapasztalatai

alapján a háború hatására visszatartott ukrán gabona miatt a gabona árak rendkívül magasak voltak.

Az éves adatokból megfigyelhető, hogy a legnagyobb ugrás 2018 és 2019 között történt, amikor a bevételek több mint kétszeresükre nőttek, 2 176 416 forintról 4 026 370 forintra. Ez a jelentős növekedés valószínűleg a gazdaság kapacitásbővítésének és a kedvező piaci feltételeknek köszönhető, valamint az új gépparknak. A növekedés lendülete azonban 2020 után mérséklődött és a bevételek fokozatos, de lassabb ütemű emelkedésbe kezdtek, míg végül 2022-re elérték a 8 279 385 forintot. Ez arra utal, hogy a gazdaság közel elérte azt a termelési kapacitást, ahol a további jelentős növekedés nehezebben érhető el, vagy csak további beruházások révén lehetséges. Az adatok alapján összességében pozitív trend rajzolódik ki, ami a gazdaság sikeres működését és a befektetett erőforrások eredményességét támasztja alá. A folyamatosan növekvő mezőgazdasági bevételek stabil fejlődést mutatnak, és azt sugallják, hogy a gazda által hozott fejlesztési döntések sikeresek voltak. Mindazonáltal, bár a bevételek növekedése biztató, a mezőgazdasági piac ingadozó természete és a költségek folyamatos emelkedése kihívást jelenthet a fenntartható növekedés fenntartása szempontjából minden mezőgazdasági termelőre.

A ROI, azaz a megtérülési arány, egy fontos pénzügyi mutató, amely azt méri, hogy egy befektetés mekkora hozamot termel a befektetett összeg arányában. Ennek kiszámításához a nettó nyereséget (a bevételek és kiadások különbségét) elosztjuk a tárgyi eszközök nettó értékével, majd az eredményt megszorozzuk százszal, hogy százalékos formában kapjuk meg. A ROI mutató százalékos értéke azt mutatja, hogy az eszközállományra vetítve a gazdaság mekkora arányú nyereséget volt képes elérni. A ROI kiszámolásának módszerével vizsgáltam a fiatalgazda beruházásainak hatékonyságát az évek során, különös figyelmet fordítva az energiahatékonysági fejlesztések és egyéb beruházások megtérülésére. Az elemzés 2019-ben kezdődő időszakától vizsgáltam, mivel ebben az évben valósult meg a legtöbb beruházás. Az adatok azt mutatják, hogy ebben az évben a ROI mindössze 0,3% volt, ami meglehetősen alacsony megtérülést jelent. A jelentős csökkenés oka lehet, hogy ebben az évben jelentős beruházásokat és eszközbeszerzéseket hajtott végre a gazdaság, amelyek kezdeti költségei meghaladták a bevételek által termelt nyereséget. 2020-ban a ROI már 11,4%-ra emelkedett, ami azt jelzi, hogy a gazdaság kezdett profitálni a korábbi beruházásokból. Bár a megtérülés még mindig viszonylag mérsékelt, ez az emelkedés pozitív irányú elmozdulást jelez, és arra utal, hogy a termelés és a gazdaság működése elindult egy stabil irányba. 2021-ben a ROI tovább emelkedett, elérve a 21,5%-os szintet. Ez a növekedés jelentős pozitív elmozdulást

mutat, amely azt jelzi, hogy a gazdaságban végrehajtott fejlesztések egyre hatékonyabbá váltak. A növekvő megtérülés összefügghet a beruházások egyre nagyobb volumenű kihasználásával. Ekkorra a gazdaság már képes volt jelentős hozamot termelni a beruházott eszközökön és ez a trend a pénzügyi stabilitás növekedésére is utal. 2022-ben a ROI értéke tovább nőtt, elérve a 40,5%-os szintet. Ez a növekedés már azt mutatja, hogy a beruházások hosszú távon kifejezetten sikeresek és jövedelmezők voltak. Az új gépek és a napelemes rendszer hozzájárultak ahhoz, hogy a gazdaság önellátóvá és költséghatékonyá váljon, csökkentve az energiaköltségeket és növelve a hozamokat. A 2022-es magas ROI azt jelzi, hogy a gazdaság már stabil és a korábban befektetett eszközök jelentős bevételt képesek termelni, ami a fiatalgazda számára folyamatos pénzügyi fenntarthatóságot biztosít.

A pénzügyi terv elemzéséből kiderült, hogy a pályázat jelentős pozitív hatást gyakorolt a gazdaságra, így hozzájárulva a bevételek növekedéséhez és a fenntarthatóság erősítéséhez. Bár a beruházások kezdeti éveiben, elsősorban 2019-ben, a kiadások hirtelen megemelkedtek, az ezt követő években ezek a költségek fokozatosan stabilizálódtak, míg a bevételek folyamatos növekedést mutattak. A támogatások kezdetben kiemelkedő szerepet játszottak a gazdaság anyagi helyzetének stabilizálásában, de az elemzés azt mutatja, hogy a gazdaság egyre inkább önálló bevételi forrásokra tudott támaszkodni. A ROI is fokozatosan emelkedett, jelezve, hogy a fiatalgazda fejlesztései hosszú távon megtérültek és a gazdaság fenntarthatósága biztosított van. Összességében a támogatások és beruházások kombinációja lehetővé tette a gazdaság számára, hogy megbirkózzon a kezdeti költségekkel és egy biztos alapot teremtsen a jövőbeli növekedéshez.

4.4 Mélyinterjú eredményei

A kutatásom utolsó részében egy félig strukturált mélyinterjút készítettem a gazdával (Renáta, akinek válaszait dőlt betűvel jelzem), hogy feltárjam a véleményét a pályázat előtti időkről, milyen volt a pályázat lefolyása, komplikációk, esetleges meglátásairól, valamint hogyan lája a jövőt. A mélyinterjú elején néhány bevezető kérdéssel kezdtem, hogy lássam milyen stílusban és mélységben hajlandó válaszolni a kérdéseimre.

Első kérdésem arra irányult, hogy a pályázat előtt milyen szinten folytatott mezőgazdasági tevékenységet. A gazda így nyilatkozott:

„Hát én már jó ideje vagyok őstermelő, hmmm, ha jól emlékszem 2010-ben jelentettem be magam. De a férjem és én sem foglalkoztunk komolyabban vele (nevetve), most ő tűzoltó, én meg a gyerekek miatt inkább főállású anyának mondanám magam.” /Renáta, 39/

Ezekre az információkra alapozva a következő nem betervezett kérdésem az volt, hogy miért nem foglalkoznak intenzívebben a mezőgazdaággal és miért is döntöttek úgy, hogy belevágnak a pályázatba:

„Igazából nem is tudom, mindig is szeretnénk volna csinálni. De hát a gyerekek mellett eléggé nehéz volt a kivitelezni, meg be kell vallanom őszintén a férjem a szakértő a mezőgazdaság téren.” /Renáta, 39/

„Azért döntünk úgy, hogy belevágunk, mert megvolt minden alapunk rá, voltak földek, pár öreg gépünk, amit még a szüleim használtak.” /Renáta, 39/

Ebből a válaszból következhetünk arra, hogy a gazda miért döntött a gépberuházásokmellet a pályázatban. A gazda utána azt is elmondta, hogy a pályázat előtt 1 évvel kezdték el a gazdálkodást. A következő kérdésem az volt, hogy honnan is értesült a pályázatról.

„Egyik nap beszéltem a falugazdással és ő említette, hogy lesz ez a pályázat. Megtetszett az ötlet, aztán utána munka után interneten jobban utána néztem, hogy pontosan mi merre hány méter.” /Renáta, 39/

Arra kérdésre, hogy milyen nehézségek voltak a pályázat megírása során az alábbi állításoka tartottam fontosnak:

„Hát amikor először belenéztem a pályázatnak a feltételeibe akkor derült ki, hogy itt szükség lesz egy pályázatíróra pedig nekem is hasonló végzettségem van.” /Renáta, 39/

„Találtam is egy pályázatíró céget a neten, beszéltem is velük aztán ki is osztottak tőlük valakit hozzám. Szegényen látszott, hogy tele van munkával, de figyelj, nagyon precíz volt és alapos.” /Renáta, 39/

„Ami még nehéz volt a pénzügyi tervet megcsinálni, az a sok óra és szerencsétlenkedés, amit ott csináltunk az katasztrófa volt.” /Renáta, 39/

„Jaj majdnem elfelejtettem, még kellett csinálnom egy aranykalászos képzést is, anélkül nem is tudtam volna pályázni.” /Renáta, 39/

A gazda válaszaiból látszik, hogy a pályázat hiába lett leegyszerűsítve, mint ahogy a 2.3.2-es pontomban említettem, így is kihívást okozott neki, ami miatt külső segítséget kellett igénybe vennie. Ahogy a többi válaszából kiderül a pályázás folyamata igen időigényes folyamat és alapos felkészülést igényel.

A következő kérdésem az volt a gazdához, hogy a pályázat megvalósítása közben milyen pozitív tulajdonságai voltak.

„Pozitív tulajdonság? hmm, talán az, hogy adott teret” /Renáta, 39/

Ezt az állítását kértem, hogy fejtse ki jobban, hogy mit is ért ez alatt.

„Itt arra gondolok, hogy miután beadtuk az üzleti tervet utána tudtuk módosítani rajta, például ott a gépek vásárlásánál vagy, hogy megpróbáltunk popcorn termelni, de végül az eléggé besült és engedték, hogy változtassunk rajta.” /Renáta, 39/

„Az még nagyon pozitív volt, hogy lehetett használt gépeket is beszámítani a vásárlásnál, most azért nem mindegy, hogy ebből az összegből egy új gépet veszek vagy több használtat.” /Renáta, 39/

Ezekből a válaszokból kiderül, hogy a pályázat rugalmas volt a változtatások terén, így segítve a gazdát abban, hogy a vállalkozásának indítása sikeres legyen és megvalósítható.

Megkérdeztem a gazdát, hogy volt e negatív tapasztalat a megvalósítás során.

„Uh erre azt mondanám, hogy az előfinanszírozás, az eléggé nehéz volt kivitelezni, de szerencsére sikerült.” /Renáta, 39/

Ezután megkérdeztem tőle, hogy az ellenőrzésekkel volt-e problémája, mivel ahogy a szakirodalmi részben említettem, hogy rendszeres ellenőrzéseket folytattak annak érdekében, hogy ne legyen esetleges visszaélés vagy csalás.

„Az ember úgy is tudja, hogy lesznek, sőt előtte be is jelenik, ha jönnek, ha nem vagy hanyag, van rá időd felkészülni, nekem ebből nem volt probléma.” /Renáta, 39/

Ezekből a válaszokból az látszik, hogy a gazda tudatosan alakította a pályázatát, hogy az ellenőrzések során minden rendben és gördülékenyen haladhasson. A nehézségére utalva, a szoros határidők, hogy minden beruházás időben valósuljon, meg nagy terhet szab ki a gazdára, de szerencsére ezt az akadályt sikeresen áthidalta.

Megkérdeztem a gazdát, hogy vett-e igénybe támogatásokat a pályázat alatt.

*„Persze, földalapút felvettem és még egy másik pályázatba is belevágtam a fejszém.”
/Renáta, 39/*

Válaszából arra következtetek, hogy a fiatalgazda pályázat inspirálóan hatott a gazdára, amira arra ösztönözte, hogy belevágjon egy másik pályázatba is, ezután kíváncsiságból megkérdeztem, hogy milyen pályázatot kezdett el.

„Egy precíziós pályázatot csináltam, itt a fő elem egy precíziós gazdálkodásra alkalmas Class traktor volt a fő elem.” /Renáta, 39/

Ez a válasz is megerősített abban, hogy a fiatalgazda pályázat szolgálhat egy olyan ösztönzőként, ami arra sarkalja gazdákat, hogy belevágjanak a gazdaságuk fejlesztésébe.

A kérdéseim utolsó része a pályázat végéhez és gazdaságának a jövőjéhez kapcsolódott. Megkérdeztem a gazdát, hogy összességében pozitív vagy negatív eredménnyel zárta a pályázatot.

„Összességében szerintem pozitívan zártuk, lettek új gépjaim, lett napelemem és nagyon élvezem csinálni a mezőgazdaságot.” /Renáta, 39/

Válaszából kiderül, hogy a pályázat pozitív hatással lett a gazdaságára. Minden beruházás olyan volt, amit a gazda tervezett és az mindegyiket sikerült megvalósítania. Az ő példáján látszik, hogy mennyire fontos az, hogy aki egy ilyen pályázatba belevág kitűzze a saját céljait amiket megkíván valósítani akár beruházás, földvásárlás vagy akár infrastruktúra fejlesztés szempontjából.

Végül rákérdeztem arra, hogy hogyan látja most a gazdaságát és miket tervez a jövőben.

„Most teljesen elégedett vagyok a gazdaságommal, még látok pár pontot, amin lehetne javítani, de a pályázat előtti időkhöz képest nagyon sokat fejlődtünk.”

„A jövővel kapcsolatban meg pozitív vagyok, a férjemmel nyitottak vagyunk a változásra. Nem lesz könnyű, főleg, hogy ilyen bizonytalan a mezőgazdaság most, de bizakodok.”

A gazda válaszai pozitív eredményeket és előrejelzéseket mutatnak a gazdaságával és annak jövőjével kapcsolatban. Az is elmondható, hogy számára a pályázat hatalmas segítség volt, mind ösztönzés szempontból és gazdasági fejlődés szempontjából is.

4. Következtetések és javaslatok

Első hipotézisem miszerint, „*A fiatalgazda pályázat összetettsége, adminisztratív jellege visszatartja azokat a gazdákat a pályázat benyújtásától*” beigazolódott. A gazda megjegyzete, hogy amikor először látta a kiírást bonyolultnak tartotta első ránézésre. Azok a részletek és pontosság amik egy ilyen pályázat megírásához kellenek, nem biztos, hogy az összes gazda magától teljesíteni tudja. Ám ahogy a kutatásomban részt vett gazda is csinálta, hogy pályázatíró segítségét kérte, nagyban hozzájárult ahhoz, hogy egy sikeresen pályázatot tudjon végig vinni. Javaslatom az lenne, hogy a pályázatírási folyamatokat tovább kellene egyszerűsíteni, mivel ahogy az alanyom esetében is szükséges volta a pályázatíró foglalkoztatása, ez plusz költségekkel terhelheti a pályázó gazdákat.

A második hipotézisem „*A fiatalgazda pályázatok támogatási összegei csekélynek bizonyulhatnak egy valóban most induló vállalkozás működőképes felépítéséhez.*” megcáfolásra került. Ahogy a kvantitatív és kvalitatív kutatásaim során kiderült az elemzett gazda minden szempontból fejlődést tapasztalt a pályázat végig vitele folyamán. Gépparkját és energiahatékonyságát is fejleszteni tudta a pályázat által, így elősegítette, hogy a jövőben gazdasága jövedelmezőbb lesz. Valamint az energiahatékonysági beruházás miatt a gazdaság ökológiai lábnyoma csökkent. A gazda említette is, hogy a jövőben lát arra lehetőséget, hogy további napeleemes rendszereket telepít fel. Ide annyi javaslatot tudnék tenni, mint ahogy az irodalmi áttekintésem során kiderült a fiatalgazdák nehéz helyzetben vannak a földszerzésben, így a földszerzési támogatások nagyobb fókuszát javasolnám a jövőben elkövetkező programok kapcsán. Így segítve a gazdákat abban, hogy gazdaságuk tovább növekedjen, azáltal, hogy több területre tudnak szert tenni.

A vizsgálatom rávilágít arra, hogy a kutatás alá vont gazda számára a pályázat eredményesen lett lezárva és sikeresen el is tudott számolni. Ez a sikeresség nagyban hozzájárult ahhoz, hogy elindítsa a gazdaságot és eredményesen tudjon a továbbiakban termelni és kaput nyisson a fejlődés felé. Ebből az eredményből arra lehet következtetni, hogy a fiatalgazda pályázat azon célja, hogy segítsék a gazda elindulását, megvalósult.

5. Összefoglalás

Szakdolgozatomban először megvizsgáltam a KAP kialakulását és történelmi hátterét. Ezt követően áttekintettem a fő támogatási formákat, valamint a fiatalgazda támogatások időszakait. Dolgozatom második felében kvantitatív, kvalitatív, valamint mélyinterjú módszerek segítségével kielemeztem a VP2-6.1.1-16 pályázat hatását egy nyertes fiatalgazdán keresztül.

Dolgozatom témáját és elkészítését azt ösztönözte, hogy megtudjam mi módon hatnak a fiatalgazda pályázatok egy valódi gazdaságra a mindennapokban. Mivel saját magam is gazdálkodom és a pályázatok kritériumainak megfelelek, kíváncsi voltam egy olyan személy tapasztalatira és eredményeire, aki már pályázott és azt meg is tudta valósítani.

Dolgozatomban először a hivatalos források segítségével megvizsgáltam a KAP kialakulását, főbb reformjait, majd az Agenda 2000 reform tulajdonságait. Utána a KAP közvetlen, vidékfejlesztési és nemzeti támogatásait fejtettem ki. Végül megvizsgáltam a fiatalgazda támogatásoknak a 2007-2013-as, valamint a 2014-2020-as időszakát. Kutatásom kezdetén bemutattam a fiatalgazdám, találkozásunk körülményeit, milyen dokumentumokat kaptam tőle és pályázatának főbb paramétereit. Utána ismertettem, kutatásom módszertanát, ami tartalmaz kvalitatív és kvantitatív elemzéseket, valamint mélyinterjú megkérdezést. Kutatásomban részletesen kielemeztem az üzleti tervének a gépbeszerzésre vonatkozó eredményeit, energiahatékonyság fejlesztésének eredményeit, pénzügyi tervének eredményeit és a legvégén kiértékeltem a mélyinterjút. A kutatásom végén levontam következtetéseimet és javaslatokat tettem.

Eredményeim azt mutatják, hogy a fiatalgazda a pályázatát pozitív végkifejlettel zárta. Vállalásait mind teljesítette és sikeresen el is számolt. Pénzügyi eredményeiből is az derül ki, hogy évről évre gazdasága fejlődő tendenciát mutat. Elmondásai alapján azt lehet leszűrni, hogy a pályázat segítségével ezek a beruházásokat nem tudta volna önerőből véghez vinni.

A vizsgálatom rávilágít arra, hogy a kutatás alá vont gazdaság a pályázatát eredményesen zárta. Ez nagyban hozzájárult ahhoz, hogy elindítsa a gazdaságot és eredményesen tudjon a továbbiakban termelni és kaput nyisson a fejlődés irányába. Utóbbit a mélyinterjú eredményei is alátámasztják. Ebből az eredményből arra lehet következtetni, hogy a fiatalgazda pályázat azon célja, hogy segítsék a gazda elindulását – a saját kutatásom alapján – kijelenthetjük. Kutatásom továbbá rávilágított arra, hogy a fiatalgazda pályázatok tudnak

segíteni egy induló vállalkozón. Ezáltal eléri a célt, hogy elindítsák a gazdákat és segítségük őket a hatékony termelésben a jövőben.

Irodalomjegyzék

- Boncz, I. (2015). Kutatásmódszertani alapismeretek. Pécsi Tudományegyetem Egészségtudományi Kar, Pécs, 283. pp 24-26.
- Brady, M., Hristov, J., Höjgård, S., Jansson, T., Johansson, H., Larsson, C., Nordin, I., & Rabinowicz, E. (2017). Impacts of Direct Payments – Lessons for CAP post-2020 from a quantitative analysis. AgriFood Economics Centre. pp 7-11.
- Commission, E. (2012). *The common agricultural policy - A story to be continued*. European Commission. pp 3-9. DOI:<https://data.europa.eu/doi/10.2762/35894>
- Finta, I. (2020). A vidékfejlesztés lépcsői a rendszerváltástól napjainkig. *Tér és Társadalom*, 34(4), 172-177. DOI: <https://doi.org/10.17649/TET.34.4.3324>
- Horváth, J. (2018). *AZ EURÓPAI UNIÓ KÖZÖS AGRÁRPOLITIKÁJA*. Hódmezővásárhely: Szegedi Tudományegyetem Mezőgazdasági Kar. pp 8-33
- Jámbor, A. , Mizik, T. (2014). *Bevezetés a Közös Agrárpolitikában* . Budapest: Akadémiai Kiadó. DOI: <https://doi.org/10.1556/9789630597869>
- Kende T. (szerk.) (2016). *Bevezetés az Európai Unió politikáiba*. Wolters Kluwer Kft. pp 551-552. DOI: <https://doi.org/10.55413/9789632956152>
- Kőszegi, I. R. (2015). Fiatal gazdák induló támogatása alprogram (fig) bemutatása és a főbb eltéréseinek kiemelése a korábbiakban kiírt fiatal gazda pályázatokhoz képest. *Economica*, 8(4/2). pp 168-173.
- Lenegyelné, M. T. (2013). Interjú. In L. Tünde, *Kutatástervezés*. Eger: dr. Kis-Tóth Lajos. pp 109-115.
- Maácz, M. (2023). Az EU vidékfejlesztési politikájának aktuális irányai és ezek megjelenése a magyar KAP Stratégiai Tervben. *Gazdalkodás*, 67(3), p 247-266. DOI: https://doi.org/10.53079/GAZDALKODAS.67.3.v.pp_247-266
- Newing, H. (2011). Conducting Research in Conservation A social science perspective. In H. Newing. pp 100-117
- Pezaros, P. (1999). The Agenda 2000: CAP reform agreement in the light of the future EU enlargement. European Institute of Public Administration.

- Popp, J., & Molnar, A. (2010). Közös Agrárpolitika 2013 után: kihívások és lehetséges válaszok. *GAZDÁLKODÁS: Scientific Journal on Agricultural Economics*, 54(1), 2-25. pp 7. DOI: <https://doi.org/10.22004/ag.econ.99071>
- Privóczki, I. Z. (2019). FIATAL GAZDÁK FÖLDHÖZJUTÁSI LEHETŐSÉGE. 5. *LOGISZTIKA A DÉL-ALFÖLDÖN* p 62-68. Csongrád: AGRO-ASSISTANCE KFT.
- Somai, M. (2003). A közvetlen kifizetések az EU keleti bővülése. *Műhelytanulmányok*. pp 12-15.
- Székely, C. (2010). Agrár-Gazdaságtan 2 Az EU agrárpolitikája. Nyugat-magyarországi Egyetem. pp 2-18.
- Westhoek, H., Van Zeijts, H., Witmer, M., Van den Berg, M., Overmars, K., Van der Esch, S., & Van der Bilt, W. (2012). Greening the CAP. An analysis of the effects of the European Commission's proposals for the Common Agricultural Policy 2014-2020. pp 8

6. Felhasznált jogszabályok

- 18/2024. (IV. 9.) AM rendelet.(2024) *A Közös Agrárpolitika Stratégiai Tervből finanszírozott fenntarthatóságot elősegítő alapszintű-jövedelemtámogatás, az ahhoz kapcsolódó átmeneti nemzeti támogatás, valamint a fenntarthatóságot elősegítő, átcsoportosítással nyújtható kiegészítő jövedelemtámogatás igénybevételevel kapcsolatos egyes kérdésekről*
- 39/2021. (X. 21.) AM rendelet. (2021). *A 2021. évi átmeneti nemzeti támogatás jogcímeihez kapcsolódó támogatások összegeinek megállapításáról.*
- 548/2013. (XII. 30.) Korm. rendelet. (2013). *a 2007–2013 programozási időszakban az Európai Regionális Fejlesztési Alapból, az Európai Szociális Alapból és a Kohéziós Alapból származó támogatások felhasználásának rendjéről szóló 4/2011. (I. 28.) Korm. rendelet módosításáról*
- 272/2014. (XI. 5.) Korm. rendelet (2014). *A 2014–2020 programozási időszakban az egyes európai uniós alapokból származó támogatások felhasználásának rendjéről*

7. Internetes hivatkozások:

1. European Commission (2023): *Basic income support for sustainability (BISS)*. European Commission honlapja. Letöltés:2024.10.01. Forrás:
https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/income-support/biss_en
2. Európai Tanács(2024): *Időrendi áttekintés – A KAP története*. Európai Tanács honlapja. Letöltés:2024.09.23. Forrás: Európai Tanács:
<https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/cap-introduction/timeline-history-of-cap>
3. Európai Számvevőszék (2017): *A fiatal mezőgazdasági termelők részére nyújtott uniós támogatásnak célzottabban kellene elősegítenie a tényleges generációs megújulást*. Európai Számvevőszék honlapja. Letöltés:2024.10.27. Forrás:
<https://op.europa.eu/webpub/eca/special-reports/young-farmers-10-2017/hu/>
4. KAP (2024): *A KAP Nemzeti Irányító Hatóság 41/2024. sz. közleménye az átmeneti nemzeti tejtámogatás forintban megállapított 2024. évi keretösszegéről és a bázisjogosultságokként kifizethető maximális összeg mértékéről*. KAP honlapja.
5. KAP honlapja.(KAP C, 2024). Letöltés:2024.10.19. Forrás:
https://kap.mnvh.eu/KAP_II
6. Kormány (2022): *Magyarország KAP stratégiai terve, 2023-2027*. Magyarország Kormánya honlap. Letöltés:2024.10.23. Forrás:
<https://kormany.hu/dokumentumtar/magyarország-kap-strategiai-terve-2023-2027>
7. Szabó Andrea (2017): *KÖZÖS AGRÁRPOLITIKA*. Országgyűlés honlapja. Letöltés:2024.10.12. Forrás:
https://www.parlament.hu/documents/10181/1202209/Infojegyzet_2017_44_kozos_agrarpolitika.pdf/d16165ec-a0e4-4aad-a56f-09c894ac2c7d
8. Pályázat.gov.hu (2024): *VP2-6.1.1-16 - A fiatal mezőgazdasági termelők számára nyújtott induló támogatás*. Pályázat.gov.hu honlapja. Letöltés dátuma: 2024. 10. 23. Forrás: <https://archive.palyazat.gov.hu/vp2-611-16-a-fiatal-mezgazdasgi-termelk-szmra-nyjtott-indul-tmogats-1#>
9. Pályázati Portál (2018): *Magyarország - Vidékfejlesztési Program 2014 – 2020*. Pályázati Portál honlapja. Letöltés:2024.09.16. Forrás:
<https://www.palyazat.gov.hu/programok/videkfejlesztesi-program>
10. Térport (2007): *Új Magyarország Vidékfejlesztési Program*. Térport honlapja. Letöltés dátuma: 2024. 09. 25. Forrás: <http://www.terport.hu/videkfejlesztes/uj-magyarország-vidékfejlesztési-program.html>

11. NAK (2023): *Közös Agrárpolitika 2023-2027*. NAK honlapja. Letöltés:2024.09.22.
Forrás: <https://www.nak.hu/kiadvanyok/kiadvanyok/7003-kozos-agrarpolitika-2023-2027>
12. Vera Milicevic (2023): *The common agricultural policy – instruments and reforms*. European Parliament honlapja. Letöltve: 2024.10.03. Forrás:
<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/107/a-kozos-agrarpolitika-kap-eszkozei-es-ezek-reformjai>
13. Németh Bálint (2024): *Fiatal gazda kérelmek (I. pillér) – tapasztalatok*. NAK honlapja. Letöltés: Letöltés:2024.09.22 Forrás: <https://www.nak.hu/tajekoztatasi-szolgalatas/fiatal-gazdalkodo/107400-fiatal-gazda-kerelmek-i-piller-tapasztalatok>

8. Ábrajegyzék

1. ábra Sicco Mansholt 1962-ben	5
2. ábra A vásárolt Class Lexion 550-es kombájn	27
3. ábra Bevételek összesen forintban.....	32
4. ábra Az összes kiadás forintban Forrás:	33
5. ábra Nettó bevételek forintban Forrás:	33
6. ábra A támogatási bevételek százalékos aránya az összes bevételhez százalékban.	34

9. Táblázatjegyzék

1. táblázat Mérföldkövek kifizetésének időpontjai és összegei.....	23
2. táblázat Feltett kérdéseim a gépbeszerzésre és energiahatékonyságra.....	24
3. táblázat Elosztók hálózati veszteség beszerzési átlagára (Ft/kWh)	29